

Ari Rosmarin
Niamh Eastwoodová

Tichá revoluce:

Praktické uplatňování politiky dekriminlizace drog
v různých zemích světa

Tichá revoluce:

**Praktické uplatňování politiky dekriminlizace drog
v různých zemích světa**

Tato publikace je překladem prvního vydání publikace, která byla v angličtině pod názvem „A Quiet Revolution: Drug Decriminalisation Policies in Practice Across the Globe“ publikována Release v rámci kampaně „Je čas na lepší drogovou legislativu“ v roce 2012.

© Release Publication, 2012
ISBN původního vydání 0-904932-10-9

© Vydal Úřad vlády České republiky, 2013
1. vydání v jazyce českém

ISBN 978-80-7440-083-4

Překlad/
Mgr. Jiří Bareš

Editor českého vydání/
PhDr. Vlastimil Nečas, Ph.D.

Odpovědný redaktor českého vydání/
Mgr. Lucie Grolmusová

Jazyková korektura/
PhDr. Alena Palčová

O autorech

ARI ROSMARIN

Hlavní autor této zprávy Ari Rosmarin absolvoval v létě roku 2011 v organizaci Release právní stáž. V současné době se věnuje doktorandskému studiu práv na Brooklyn Law School v New Yorku, kde je stipendistou programu Sparer Public Interest Law Fellowship zaměřeného na problematiku sociální spravedlnosti. Zároveň je editorem rubriky „Postřehy a komentáře“ odborného univerzitního časopisu *Journal of Law and Policy*. Na podzim roku 2012 vyšel jeho příspěvek *The Phantom Defense: the Unavailability of the Entrapment Defense in New York City 'Plain View' Marijuana Arrests* věnovaný trestněprávním a sociálním aspektům postupu newyorské policie v případech držení marihuany pro vlastní potřebu. Před zahájením studia práv pracoval v newyorské kanceláři amerického Svazu pro občanské svobody jako vrchní koordinátor aktivit na ochranu práv a svobod. Na této pozici se mimo jiné věnoval vedení kampaní za legislativní změny v rámci reformy právní úpravy sankcí za drogové delikty, právům přistěhovalců, právům na ochranu osobních údajů a činnosti státních zpravodajských služeb v období po 11. září 2001. Ve školním roce 2004–2005 absolvoval studijní pobyt na LSE. V roce 2006 úspěšně zakončil studium na Kolumbijské univerzitě.

NIAMH EASTWOODOVÁ

Niamh, původní profesí advokátka, přišla do organizace Release v roce 2002 jako právní poradkyně. V současnosti je její výkonnou ředitelkou. Niamh pravidelně přispívá do různých periodik věnujících se problematice protidrogové politiky, např. *Drugs and Alcohol Today* (kde je rovněž členkou redakční rady) a *Drink and Drug News*, a je také autorkou a editorkou řady publikací organizace Release, např. *Drugs and the Law* a *Sex Workers and the Law*. Rovněž stojí za vznikem mnoha odborných podkladů určených zákonodárcům a dalším činitelům odpovědným za tvorbu příslušných politik. Je aktivní účastnicí mezinárodních i tuzemských konferencí a pravidelně vystupuje v médiích. Niamh je také členkou správní rady organizace Youth R.I.S.E. (www.youthrise.org), členkou expertního programového výboru organizace Global Drug Survey (www.globaldrugsurvey.com), jakož i členkou poradního výboru mezinárodní iniciativy International Doctors for Healthy Drug Policies.

Poděkování

Autoři této publikace by rádi poděkovali všem spolupracovníkům, díky nimž bylo možné získat o jednotlivých zemích co nejpřesnější a nejaktuálnější data. Jsou to zejména Diane Goldstein, Christine Kluge Haberkorn, Martin Jelena, Simon Lenton, Simona Merkinaite, Maire Nougier, Joao Pedro Padua, Robert Ricci, Peter Zarosí, Martin Vazquez Acuña, Elena Ventura, Karolina Walecik, Tomáš Zábranský a Gra-

zia Zuffa. Poděkování patří rovněž Stevu Rollesovi a Ann Fordham za jejich podněty a zasvěcené postřehy. Na přípravě finální verze tohoto materiálu se podíleli všichni pracovníci Release, zejména pak Alex Wijsmuller, Basak Tas a Jack Grundy. V neposlední řadě je třeba poděkovat profesoru Alexi Stevensovi za kritické posouzení tohoto dokumentu. Jeho erudice v dané oblasti pro nás měla neocenitelný význam.

Donátoři

Tato publikace vznikla díky finanční podpoře nadací Open Society Foundation a J Paul Getty Jnr Charitable Trust.

ZKRATKY	8
1 ÚVOD	10
2 SYSTÉMY DEKRIMINALIZACE V JEDNOTLIVÝCH ZEMÍCH	18
3 DOPORUČENÍ PRO EFEKTIVNÍ MODEL POLITIKY DEKRIMINALIZACE	48
3/1 Hraniční množství ano či ne	49
3/1/1 Absence hraničních množství	49
3/1/2 Uplatňování hraničních množství	49
3/2 Důsledky a postih	50
3/2/1 Bez postihu	50
3/2/2 Pokuty a jiné formy správního postihu	50
3/2/3 Léčba	50
3/2/4 Správní detence	51
3/2/5 Neúměrnost výše trestů za případy týkající se držení drog v množství nad rámec zákonných limitů nebo pro účely další distribuce	51
3/3 Veřejnozdravotní intervence a léčba	51
3/4 Některé aspekty implementace	51
3/4/1 Selektivní represe	51
3/4/2 „Rozšiřování sítě“	52
ZÁVĚR	54

ZKRATKY

- CDT** „výchovně-motivační komise“ (Portugalsko)
- CEN** Cannabis Expiation Notice – systém alternativních pokut za drobné delikty související s konopnými drogami (Jižní Austrálie)
- CIN** Cannabis Infringement Notice – systém alternativního postihu za drobné delikty související s konopnými drogami (Západní Austrálie)
- EMCDDA** Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost
- EU** Evropská unie
- INE** Národní statistický institut (Portugalsko)
- SCON** Simple Cannabis Offence Notice – systém alternativního postihu za drobné delikty související s konopnými drogami (Teritorium hlavního města Austrálie)
- UK** Spojené království Velké Británie a Severního Irsku
- OSN** Organizace spojených národů
- UNODC** Úřad OSN pro drogy a kriminalitu
- USA** Spojené státy americké

ÚVOD

Více než padesát let od vyhlášení „války proti drogám“ se na úrovni jednotlivých států i v mezinárodním měřítku nepřestávají vést bouřlivé debaty o protidrogové politice, aniž by bylo možné předložit nějaké zásadní hmatatelné výsledky. Míra užívání drog zůstává celosvětově vysoká, počet uvězněných za drogové delikty dosahuje rekordní výše¹ a výdaje na vedení této „války“ se každoročně počítají v řádu miliard liber.² Naše stávající protidrogové politiky nefungují.

V různých částech světa a často bez zbytečné publicity však vlády některých států uplatňují vůči problematice užívání drog jako společenskému problému odlišné přístupy. Některé státy zmírňují tresty za drogové delikty v zájmu snižování nákladů, jiné zavádějí intenzivnější opatření v oblasti minimalizace rizik a ochrany veřejného zdraví, aby tak omezily destruktivní dopady problémového užívání drog. Rostoucí náklady, důraz na osobní svobodu jedince a rostoucí objem jednoznačných důkazů o katastrofálních osobních důsledcích trestněprávního řešení drogového problému – stigmatizaci, horším pracovním uplatnění, veřejnozdravotních dopadech – přivedly řadu států k alternativnímu prvku v rámci příslušné politiky: dekriminalizaci držení a užívání drog.³

Označovat dekriminalizaci za nový prvek by bylo zavádějící. Některé země uplatňují politiku dekriminalizace již od počátku sedmdesátých let 20. století, v jiných pak dokonce užívání drog a jejich držení nikdy trestné nebylo.

V posledních 10 letech se objevila nová vlna zemí, které začaly přecházet k modelu dekriminalizace. Tento vývoj reflektuje stále rozšířenější názor, že trestně-represivní přístup se neosvědčil, jakož i atmosféru rostoucí vstřícnosti politiků vůči historické změně paradigmatu.

Modely dekriminalizace se různí; některé země uplatňují model *de jure*, tj. definovaný zákonem, jiné volí odklon od trestního postihu držení drog prostřednictvím dekriminalizace *de facto*.

Aktuální trend směrem k dekriminalizaci se neomezuje na jeden určitý kontinent nebo bohaté či chudé státy – za posledních plus minus deset let přijaly určitou formu politiky dekriminalizace velmi rozdílné země, jako je např. Arménie, Belgie, Chile, Česká republika, Estonsko, Mexiko nebo Portugalsko. Není přesně známo, kolik zemí oficiálně uplatňuje politiku dekriminalizace, ale jejich počet se pravděpodobně pohybuje mezi 25 a 30, v závislosti na použité definici.

1 Bewley-Taylor, D., Hallam, C., Allen, R. The Incarceration of Drug Offenders: An Overview, the Beckley Foundation, 2009, k dispozici na adrese http://www.beckleyfoundation.org/pdf/BF_Report_16.pdf, zobrazeno 15. května 2012.

2 Podle zprávy ekonomů J. Mirona z Harvardovy univerzity vynaložily jen Spojené státy v roce 2008 přibližně 49 miliard dolarů na prohibičně zaměřená protidrogová opatření. Miron, J. A. The Budgetary Implications of Drug Prohibition, 2010, dostupné na http://scholar.harvard.edu/files/miron/files/budget_2010_final_0.pdf, zobrazeno 14. května 2012. Podle jiných odhadů přesahují celoroční výdaje na celém světě 100 miliard dolarů. Krier, S., Fielding, A. The Fiscal Significance of Drugs, The Beckley Foundation, 2011, dostupné na <http://www.beckleyfoundation.org/2011/08/the-fiscal-significance-of-drugs/>, zobrazeno 15. května 2012.

3 Dekriminalizace je definována jako „zrušení trestněprávního postihu za současné eventuality uplatnění správního postihu (např. uložení pokuty v občanskoprávním řízení nebo soudem nařízená terapeutická opatření)“ – Hughes C. E., Stevens A. What can we learn from the Portuguese decriminalization of illicit drugs? *British Journal of Criminology*, 2010;50:999–1022. V režimu dekriminalizace zůstává držení a užívání malého množství drogy protiprávním jednáním, ale nejedná se o trestný čin. Pro účely této zprávy budeme za politiku dekriminalizace považovat takovou praxi, která ruší existenci trvalého trestního záznamu na základě deliktů obnášejících držení nebo užívání drog, a to včetně dekriminalizace pojmávané ve smyslu *de jure* i *de facto*.

V roce 2011 se modelu politiky dekriminalizace dostalo výrazné podpory, když Globální komise pro drogovou politiku publikovala svou zprávu *Válka proti drogám*, jejímž tématem je neúspěch celosvětového válečného tažení proti nelegálním návykovým látkám. Tuto komisi tvoří současně i bývalí státní představitelé, odborníci na oblast lidských práv a zdraví ve světě, ekonomové, vrchní činitelé Organizace spojených národů (OSN) i přední osobnosti ze světa byznysu. Zpráva obsahuje doporučení, aby jednotlivé státy přijaly politiku dekriminalizace, jejíž součástí by byly mimo jiné iniciativy prosazující větší investice do služeb zaměřených na minimalizaci rizik souvisejících s užíváním drog.⁴ V roce 2012 zareagovali na tuto iniciativu čelní představitelé latinskoamerických zemí uspořádáním první z řady vrcholných schůzek věnovaných rozhovorům o možnosti reformy jejich stávající drogové legislativy se zřetelem na dekriminalizaci a možnou regulaci drog.⁵

Vzhledem k rozrůzněnosti modelů dekriminalizace, které se v současnosti v praxi uplatňují, je velmi obtížné posoudit jejich dopad na základě kvantitativních indikátorů, jako je prevalence užívání drog, problémového užívání drog a drogové morbidity a mortality nebo výše nákladů na činnost systému trestní justice. Každá proměnná v rámci dané politiky může mít výrazný dopad na měřitelné výsledky posunu takové politiky směrem k dekriminalizaci. Mezi tyto proměnné patří:

■ **Hraniční množství:** Mnohé, byť ne všechny, dekriminalizační politiky pracují s maximálním hraničním množstvím, které slouží k rozlišování mezi skutkovou podstatou distribuce a prodeje drog (trestní stíhání) a přechovávání pro osobní potřebu (správní sankce či upuštění od potrestání).

Zatímco v Mexiku lze například beztestně přechovávat maximálně 0,5 gramu kokainu, ve Španělsku je limitním množstvím 7,5 gramu, což je 1400% rozdíl.⁶

Některé země tak sice deklarují uplatňování modelu dekriminalizace, ale jejich hraniční hodnoty mohou být natolik nízké, že tato politika nemá v praxi téměř žádný efekt.

■ **Typy správních sankcí:** V různých jurisdikcích mohou být osobě, která se dopustí správního či občanskoprávního deliktu v podobě držení či užívání drog, uloženy různé sankce. Spadají sem pokuty, obecně prospěšné práce, napomenutí, výchovně-vzdělávací kurzy, odebrání řidičského či profesního oprávnění, zákaz vycestování, zabavení věci, zákaz členství v organizacích, povinnost pravidelně se hlásit na úřadech či na policii, odebrání sociálních dávek nebo tzv. správní zadržení, případně se od postihu zcela upouští.

■ **Role justice a policie:** V některých jurisdikcích, např. v České republice a australských státech se zavedeným systémem občanskoprávních sankcí, může policie za drobné drogové delikty udělovat pokutu přímo na místě, podobně jako v případě ukládání pokut za dopravní přestupky. Jinde, například v Brazílii nebo Uruguayi, musí osoba zadržaná za drogový delikt předstoupit před soudce, který stanoví míru provinění a podle toho rozhodne o případném trestu.

4 Global Commission on Drug Policy. *War on Drugs*. Report of the Global Commission on Drug Policy. Rio de Janeiro: Global Commission on Drug Policy, 2011 (<http://www.globalcommissionondrugs.org/>, zobrazeno 10. května 2012).

5 Smith P. Central American presidents hold drug legalization summit. *The Guatemala Times* 25. března 2012 (<http://www.guatemala-times.com/news/guatemala/3018-central-american-presidents-hold-drug-legalization-summit.html>, zobrazeno 11. května 2012).

6 European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA). *Threshold Quantities for Drug Offences*. Lisbon: EMCDDA, 2010 (<http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index99321EN.html>, zobrazeno 1. května 2012).

- **Role zdravotnických odborníků a programů zaměřených na minimalizaci rizik:** Zkušenosť jedinca zadržaného za drogový delikt môže významným spôsobom ovlivniť míra spolupráce medzi orgánmi pôsobiacimi v oblasti ochrany verejného zdravia na stranej jednej a orgány zodpovednými za dodržiavanie zákonů na stranej druhej. V Portugalsku napríklad každá zadržaná osoba predstavuje pred komisiou tvorenou lekářmi, sociálnymi pracovníkmi a ďalšími odborníkmi, ktorá rozhodne o nutnosti prípadnej liečby a o typu takejtovej liečby. V Poľsku jsou to zase štátni zástupci, kdo v konečnom dôsledku rozhodujú, zda by měla být místo sankce uložena liečba. Každá jurisdikcie se také značně liší objemem prostriedků směřujících na programy minimalizace rizik a liečbu, jakož i dostupností těchto služeb. Je stále zřejmější, že stávající ekonomické podmínky mají na dostupnost takových programů negativní dopad.⁷
- **Evidence a statistické kapacity:** Možnosť vyhodnocování dopadu dekriminalizace na počet pachatelů drogových deliktů, počet osob nastupujících liečbu, prevalenci užívání, šíření nemocí a úmrtí spojených s užíváním drog a jiné faktory mohou být dány tím, do jaké míry je daná země schopna přesně měřit tyto faktory před a po implementaci politiky dekriminalizace. Jsou-li shromažďovaná data nepřesná či nesourodá, výpovědní hodnota jakéhokoli takejtovej vyhodnocení dopadu politiky dekriminalizace klesá a s ní i možnost provedení kvalitní evaluace.
- **Implementační úskalí:** Navzdory existenci politiky dekriminalizace v rovině legislativní, soudní i kontrolní může v praxi panovat neschopnosť či neochota k vlastní implementaci takejtovej politiky v dané jurisdikci, což může opět komplikovat posouzení jejího reálného přínosu. Podle některých výzkumníků je například v Peru běžné, že policie zatýká a dlouhou dobu drží ve vazbě osoby, které se dopustily dekriminalizovaných drogových deliktů, aniž by jim byla sdělena obvinění. Pro osoby, které jsou tímto způsobem omezovány na svobodě, má tento systém v praxi jen málo společného s dekriminalizací, a to nehlédě na skutečnost, že podle peruánských zákonů by se za konkrétní případy držení malého množství drog neměl ukládat žádný trest. V některých jurisdikcích zase dekriminalizace vedla k efektu „rozšiřování sítě“ (net-widening). Označuje se tak jev, kdy se v praxi stále více lidí dostává do hledáčku systému navzdory původnímu záměru dané politiky dekriminalizovat určité chování. V Jižní Austrálii vedlo například zavedení systému alternativních pokut jako způsobu řešení drobných deliktů souvisejících s konopnými drogami k výraznému zvýšení počtu osob evidovaných policií v souvislosti s takejtovej jednáním. V New Yorku zase není trestným činem držení jedné unce (cca 30 g) marihuany, pokud není droga „zapálená nebo na očích veřejnosti“. Policisté však často mladé lidi, zejména z řad Afroameričanů a hispánců, „ošálí“ tím, že je přimějí, aby jim ukázali marihuanu, kterou u sebe mají, čímž je naplněna podstata trestného činu, neboť droga se ocitne „na očích veřejnosti“. Takejtovej praxe vedla k výraznému nárůstu počtu zadržaných, kdy jen v roce 2010 zde bylo v souvislosti s přechováváním marihuany pro vlastní potřebu zadrženo 50 300 lidí; v období 1981–1995 to oproti tomu bylo celkem jen 33 700 osob.⁸

7 Stoicescu C., Cook C. Harm Reduction in Europe: mapping coverage and civil society advocacy. London: European Harm Reduction Network, 2010.

8 Levine H., Siegel L. \$75 Million a Year. New York: Drug Policy Alliance, 2011 (http://www.drugpolicy.org/docUploads/_75_Million_A_Year.pdf; zobrazeno 11. května 2012) – Marijuana Reform Act, zákon, který v praxi dekriminalizoval držení marihuany, byl přijat v roce 1977.

■ **Sociální, kulturní, ekonomické a náboženské charakteristiky:** Vztah společnosti či jednotlivců k užívání drog zdaleka neutváří jen drogová legislativa státu. Prevalenci užívání drog a drogové závislosti v dané společnosti významně ovlivňují kapacity v oblasti veřejného zdraví, religiozita, kulturní historie, bohatství, míra zaměstnanosti a další sociální prvky. Výzkumy rovněž poukazují na přímou úměru mezi mírou užívání drog a stupněm sociální nerovnosti. Například Nizozemsko a Švédsko, země s velmi rozdílnou protidrogovou politikou, se shodně vyznačují vysokou sociální soudržností a současně vykazují velmi nízkou míru problémového užívání drog.⁹ Ve světle těchto faktorů je velmi důležité si uvědomit, že evaluaci politik dekriminalizace nelze provádět ve vzduchoprázdnu.

Směřování k dekriminalizaci má své kritiky, kteří nepřestávají tvrdit, že výsledkem uplatňování takového přístupu bude „Pandořina skříňka“ hrůz. Odpůrci odklonu od agresivního modelu kriminalizace často mylně či úmyslně zaměňují dekriminalizaci s legalizací, tj. kompletním zrušením všech sankcí, a spojují dekriminalizovanou společnost s dramatickým nárůstem užívání drog¹⁰ a negativních jevů obecně.¹¹ V praxi se však ukazuje, že skutečnost není tak jednoznačná.

Poté, co byly vyhodnoceny mnohé politiky dekriminalizace uplatňované v praxi v různých částech světa, lze vyvodit jen málo obecnějších jednotných závěrů, ale rozhodně je možné říci, že autoři katastrofických předpovědí se mýlí.

Dekriminalizace není všelék na veškeré problémy související s nežádoucím užíváním drog, neboť represivní protidrogová politika jako taková za problémem drog ve společnosti pochopitelně nestojí. Vychází však najevo, že újma působená kriminalizací dalece převažuje negativa dekriminalizace.

Ukazuje se, že v důsledku dekriminalizace se skutečně více uživatelů drog dostane k léčbě, snižují se náklady související s činností systému trestní justice a mnoho uživatelů drog je ochráněno před neblahými důsledky záznamu v trestním rejstříku. V kombinaci s investováním do intervencí v oblasti minimalizace rizik a léčebné péče může mít dekriminalizační přístup pozitivní dopad jak na jednotlivé uživatele drog, tak na společnost jako celek.

9 Wilkinson R., Pickett K. *The Spirit Level: why equality is better for everyone*. London: Penguin Books, 2010: 71.

10 Viz např. Hitchens P. Arguments against legalising drugs. Daily Mail Online 9. listopadu 2009 (<http://hitchensblog.mailonsunday.co.uk/2009/11/arguments-against-legalising-drugs.html>, zobrazeno 11. května 2012) – kde autor mimo jiné tvrdí, že „v každé zemi, která zmírnila příslušnou legislativu, došlo k nárůstu míry užívání drog“; Phillips M. Georgie Michael goes to junkie heaven. Daily Mail Online 20. září 2010 (<http://www.melaniephillips.com/george-michael-goes-to-junkie-heaven>, zobrazeno 11. května 2012), kde autorka označuje zprávy o snížení míry užívání drog mezi mládeží v důsledku portugalské dekriminalizační politiky za „čachrování se statistikami“.

11 Viz, např. Blair I. Richard Branson and Ian Blair debate drug decriminalisation. The Guardian, 16. března 2012 (<http://www.theguardian.com/commentisfree/2012/mar/16/conversation-drugs-decriminalisation-richard-branson>, zobrazeno 11. května 2012) – „Pokud se vydáme na cestu do světa legalizovaných drog, nemáme ponětí, jaký dopad to bude mít na příští generace. . . . Všechno, čeho jsme svědky v souvislosti s dekriminalizací, jen uvolňuje ruce drogovým baronům, kterým už nebudou žádné zákony bránit v budování jejich rozsáhlých trhů; Gyngell K. A Response to Prof. Stevens on Drug Decriminalisation. London: Centre for Policy Studies, 2011, (<http://www.cps.org.uk/blog/q/date/2011/05/16/a-response-to-prof-stevens-on-drug-decriminalisation/>, zobrazeno 11. května 2012) – podle této autorky může vést politika dekriminalizace k navýšení míry užívání drog a souvisejících negativních dopadů.

Pravomocné odsouzení za přechovávání nebo užívání drog může mít negativní vliv na budoucí zaměstnání člověka, na jeho další vzdělání i možnost cestovat. Například ve Spojeném království (UK) se u celé řady zaměstnání, včetně práce s ohroženými skupinami obyvatel či dětmi, vyžaduje předložení výpisu z rejstříku trestů. Byť v případě trestné činnosti, která může vzbuzovat pochybnosti o vhodnosti osoby ucházející se o zaměstnání v některých specifických profesních oblastech, může být požadavek na uvedení takových skutečností na místě, trestní záznam kvůli držení drog má málokdy nějakou relevanci. Podle britských zákonů je navíc uchazeč o určité typy zaměstnání povinen uvést všechny dosavadní trestní záznamy bez ohledu na dobu, která uplynula od spáchání deliktů, ke kterým se tyto záznamy vztahují. Tato právní úprava je nejen překážkou při hledání zaměstnání, ale osobám, které někdy v minulosti patřily mezi problémové uživatele drog, může současně znemožňovat jejich opětovné začlenění do společnosti. V rámci studie realizované v roce 2008 v UK Britskou komisí pro protidrogovou politiku (UK Drug Policy Commission) bylo zjištěno, že u téměř dvou třetin zaměstnavatelů panuje názor, že lidem, kteří někdy užívali drogy, se nedá věřit, přičemž tyto respondenti současně vyjadřovali obavy o bezpečnost na pracovišti, pokud by takové lidi měli přijmout.¹²

Ve Spojených státech amerických (USA) může vést kriminalizování uživatelů drog v konečném důsledku k tomu, že jsou „v některých státech připraveni o svobody, sociální zabezpečení, vzdělání a volební právo.“¹³ Časté jsou zde případy, kdy mladí lidé přijdou o federální finanční příspěvek na studium, jsou-li během svého studia na vysoké škole uznáni vinnými z trestného činu přechovávání drog.¹⁴ Každoročně jsou na celém světě statisíce, ne-li miliony, mladých lidí odsouzeny za delikty spočívající v prostém držení drogy. Tyto delikty přitom mohou mít významně negativní vliv na jejich budoucí uplatnění a mohou jim znemožnit další vzdělání.

Ještě záluždnější mohou být důsledky této kriminalizace z hlediska volebního systému. Vzhledem k tomu, že zákony mnohých amerických států nedovolují účast ve volbách osobám usvědčeným z trestné činnosti a drtivá většina osob, které jsou v USA trestně stíhány v souvislosti s drogovými delikty, jsou Afroameričané,¹⁵ může mít absence volebního práva u takového množství lidí výrazný vliv na výsledky voleb na místní i celonárodní úrovni.¹⁶

Obsahem následující části je stručný přehled praktického uplatňování politiky dekriminalizace v různých zemích světa. Tato zpráva si neklade za cíl stavět dekriminalizaci

12 UK Drug Policy Commission. Working Towards Recovery: getting problem drug users into jobs. London: UK Drug Policy Commission, 2008 (<http://www.ukdpc.org.uk/publication/working-towards-recovery-getting-problem-drug-users-into-jobs/>, zobrazeno 11. května 2012).

13 Stevens A. Drugs, Crime and Public Health: the political economy of drug policy. Abingdon: Routledge, 2010: 116.

14 Viz hlava 20 § 1091(r)(1) (2006) sbírky zákonů USA – za jeden delikt je podpora odejmuta na dobu v trvání jednoho roku, za druhý delikt je podpora odejmuta na dobu v trvání dvou let, za třetí delikt je podpora odejmuta na dobu neurčitou; hlava 20 § 1091(r)(2) (2006) sbírky zákonů USA – podle zákona může student, jenž byl zbaven nároku na federální podporu, tuto podporu opětovně získat před uplynutím lhůty, na niž mu byl tento nárok odebrán, pokud absolvuje protidrogový odvykací program a prokáže negativní výsledek při dvou neohlášených testech na přítomnost drog (<http://www.law.cornell.edu/uscode/text/20/1091>, zobrazeno 20. května 2012).

15 King R. Disparity by Geography: the War on Drugs in American Cities. The Sentencing Project. 2008: 10 (http://www.sentencingproject.org/doc/publications/dp_drugarrestreport.pdf, zobrazeno 2. července 2012) – ještě v roce 2003 byli Afroameričané zatýkáni v souvislosti s drogovými delikty o 238 % častěji než američtí občané bílé pleti.

16 Stevens A. Drugs, Crime and Public Health: The Political Economy of Drug Policy. Routledge, 2010: 116 – Volebního práva bylo zbaveno více než 5 milionů Afroameričanů, z nichž více než třetina je evidována jako pachatelé drogových trestných činů.

na piedestal ani předložit komplexní výklad jednotlivých detailů dané politiky. Jejím záměrem je provést rekapitulaci některých dosavadních poznatků o problematice dekriminlizace a poskytnout stručné profily některých zemí, které dekriminlizaci uplatňují v praxi. Chceme ukázat, že aplikovaný model represe má jen malý dopad na prevalenci užívání drog ve společnosti. Nejsou zde zahrnuty všechny jurisdikce. Některé země, např. Vietnam, sice vyznávají model dekriminlizace, ale metody, kterými namísto trestních sankcí řeší problém užívání drog, jsou veskrze nepatřičné. V mnoha státech v jihovýchodní Asii existují „detenční centra“, kde jsou lidé nedobrovolně drženi po dobu až dvou let. Tato zařízení se pojí se závažnými případy porušování lidských práv; lidé jsou zde vystavováni fyzickému i sexuálnímu násilí a bývají také zneužíváni jako nedobrovolná pracovní síla.¹⁷

Ve Spojeném království často slycháváme, že držení konopí zde již bylo v podstatě dekriminlizováno v roce 2004 zavedením alternativních sankcí za delikty týkající se držení této drogy. Tyto sankce však ve skutečnosti vyvolaly efekt „rozšiřování sítí“, přičemž ve srovnání s rokem 2003 byl v roce 2010 zaznamenán jen mírný pokles počtu osob trestně stíhaných za držení konopí.¹⁸ Proto se touto praxí v předkládaném materiálu již podrobněji nezabýváme.

Jurisdikce, které tvoří kazuistiky pro tento materiál, představují jak země, které přijaly dobré modely dekriminlizace, tak i země uplatňující pojetí, která by se dala charakterizovat jako „plané“ příklady dekriminlizace; jejich hraniční limity pro držení drogy jsou totiž natolik nízké, že takový systém je v konečném důsledku právně neúčinný a většina lidí stejně čelí trestnímu postihu. Státy se slabými systémy dekriminlizace mívají také často přísnější tresty pro ty, kdo jsou přistiženi při držení drogy v množství přesahujícím stanovený limit. Taková praxe má za následek mnohem tvrdší postup proti uživatelům drog, jehož důsledky jsou v porovnání s postihem za jiné delikty neúměrné.¹⁹ Závěr dokumentu obsahuje stručný nástin obecných charakteristik efektivního modelu dekriminlizace.

17 World Health Organisation. Assessment of compulsory treatment of people who use drugs in Cambodia, China, Malaysia and VietNam: An application of selected human rights principles. Western Pacific Region: World Health Organisation, 2009 (http://www.wpro.who.int/publications/docs/FINALforWeb_Mar17_Compulsory_Treatment.pdf, zobrazeno 20. května 2012).

18 Ministry of Justice, Criminal Justice Statistics England and Wales, 2010, Conviction Tables, Tab. A.10 (<https://www.gov.uk/government/publications/criminal-justice-statistics>, zobrazeno 14. května 2012). Problém těchto statistik spočívá v tom, že formální odsouzení i napomenutí za konopné drogy zjevně figuruje jak u deliktů týkajících se vylučně konopí, tak u deliktů týkajících se látek třídy B. V roce 2003 bylo za držení konopí odsouzeno a napomenuto 62 842 osob, zatímco v roce 2010 to bylo 44 058 za držení konopí a 8454 za držení látky spadající do třídy B. Dalším 79 000 osobám byla v souvislosti s konopím udělena výstraha a 13 916 byla udělena pořádková pokuta.

19 Harris G. Conviction by Numbers: threshold quantities for drug policy. Series on Legislative Reform of Drug Policies No. 14. Amsterdam: Transnational Institute & International Drug Policy Consortium, 2011: 6. Například v Rusku se 6 gramů konopí a 0,5 gramu kokainu nebo heroinu považuje za malé množství, ale cokoli nad tento limit se považuje za „velké množství“ a trestá se až 2 lety nucených prací nebo až 3 lety odnětí svobody. (<http://www.tni.org/sites/www.tni.org/files/download/dlr14.pdf>, zobrazeno 13. června 2012).

SYSTÉMY DEKRIMINALIZACE
V JEDNOTLIVÝCH ZEMÍCH

ARGENTINA

V roce 2009 vydal argentinský nejvyšší soud rozhodnutí v případě Arriola a spol., v němž konstatoval, že argentinská legislativa²⁰, jež kriminalizuje držení drogy pro vlastní potřebu, odporuje ústavě.²¹ Šlo zde konkrétně o porušení ústavních práv na soukromí a svobodu jednotlivce podle článku 19 argentinské ústavy, ke kterému mělo dojít zatčením pěti osob za držení tří marihuanových cigaret. Soud mimo jiné shledal, že „kriminalizování jedinců [za užívání drog] je nesporně nehumánní, neboť podrobuje lidi trestnímu procesu, jenž je stigmatizuje po zbytek života a v některých případech pro ně končí trestem odnětí svobody“.²²

Tamější orgány výkonné i zákonodárné moci však se svou reakcí na tento verdikt nejvyššího soudu nijak nespěchají a k žádné změně zákona doposud nedošlo. Dne 29. března 2012 byl argentinskému kongresu předložen návrh zákona počítajícího s dekriminizační držení drog pro vlastní potřebu.²³ Tato právní úprava nestanovuje žádná hraniční množství, ale ponechává na soudech, aby na základě konkrétních skutečností rozhodly, zda byly zajištěné drogy určeny pro vlastní potřebu. Navrhovaná legislativní změna by rovněž umožňovala pěstovat konopí pro vlastní potřebu. Předkladatel novely zákona senátor Anibal Fernández nicméně prohlásil, že „v případě většího množství drogy než pro vlastní potřebu se budou ukládat tresty jako za zabití,“ čímž naznačil možnost značného nepoměru trestních sazeb pro osoby, které se proviní výrobou či prodejem drog.

Ačkoli mnohé soudy nižší instance se již v současnosti řídí rozhodnutím v kauze Arriola a spol. a případy obnášejícími malé množství narkotik se vůbec nezabývají, některé policejní útvary své praktiky tomuto vývoji zatím nepřizpůsobily.²⁴ Přibližně 70 % všech zadržení v souvislosti s drogami se týká držení pro vlastní potřebu.²⁵ Toto pnutí mezi policejními a soudními orgány vede v Argentíně k určité nejednoznačnosti v implementaci zákonů.

Debaty o legislativních a regulačních změnách v argentinské protidrogové politice stále probíhá, a proto v této fázi ještě nejsou k dispozici objektivní ukazatele, na jejichž základě by bylo možné vyhodnotit dopad zmiňovaného dekriminizačního rozhodnutí soudu.

ARMÉNIE

Ať už jako součást Svazu sovětských socialistických republik (SSSR), nebo od roku 1990 jako samostatný stát, Arménie vždy uplatňovala vůči nelegálním drogám linii „nulové tolerance“ a s tím související tvrdé tresty za užívání i držení narkotik. V roce 2008 zde

20 Podle dosavadní argentinské drogové legislativy z roku 1989 se na užívání a držení pro vlastní potřebu vztahuje trest odnětí svobody v trvání od 1 měsíce do 2 let nebo výchovné či léčebné opatření odpovídající délky. Viz zákon č. 23.737, § 14 odst. 2.

21 Fernández A. Argentina: reform on the way? Transnational Institute Series on Legislative Reform of Drug Policies No 6. Washington, DC: Transnational Institute, 2010: 1. (<http://www.tni.org/sites/www.tni.org/files/download/dlr6.pdf>, zobrazeno 14. května 2012).

22 Cozac D. Rulings in Argentinian and Colombian courts decriminalize possession of small amounts of narcotics. *HIV/AIDS Policy & Law Review* 2009;14(2).

23 Glynn A. Senator presents Bill to decriminalise drugs. *The Argentina Independent* 30. března 2012 (<http://www.argentinaindependent.com/currentaffairs/newsfromargentina/senator-presents-bill-to-decriminalise-drugs/>, zobrazeno 14. května 2012).

24 Fernández A. Argentina: reform on the way? Transnational Institute Series on Legislative Reform of Drug Policies No 6. Washington, DC: Transnational Institute, 2010: 8.

25 Politi D. Kirchner for Reefers? *International Herald Tribune* 9. února 2012 (<http://latitude.blogs.nytimes.com/2012/02/09/decriminalizing-drug-use-in-argentina-is-a-correction-to-bad-policy/>, zobrazeno 14. května 2012).

však došlo k novelizaci legislativy, která znamenala výrazný posun v dosavadní politice. Ustanovení týkající se užívání a držení drog byla v květnu roku 2008 vyňata z arménského trestního zákona a nahrazena ustanoveními § 44 správního řádu, kterým se stanoví, že držení malého množství nelegálních drog bez úmyslu jejich prodeje je nadále pouze správním deliktem.²⁶ Pokuty stanovované arménskými státními orgány však mohou v konečném důsledku přeci jen končit trestním postihem uživatelů drog, neboť například výše těchto peněžitých trestů ukládaných v případech prvního přistižení při držení drogy se rovná sto- až dvěstěnásobku minimální mzdy a mnozí z pokutovaných tak nejsou schopni takové částky zaplatit.

Zákon stanoví, že osobám, které v souvislosti se svým užíváním drog vyhledají odbornou pomoc nebo léčbu ve zdravotnickém zařízení, se jejich správní delikt promíjí. Z výzkumů vyplývá, že v důsledku dekriminlizace držení drog vyhledalo léčbu větší množství problémových uživatelů drog.²⁷

AUSTRÁLIE

Austrálie byla jednou z prvních zemí, které začaly s dekriminlizací. Některé australské státy uplatňují v souvislosti s konopím politiku dekriminlizace již cca 25 let. Aktuálně mají tři australské státy v platnosti zákony, které více méně dekriminlizují držení a užívání – v některých případech pak také pěstování a darování – konopí.²⁸ Dopady australských dekriminlizčních politik ve vztahu ke konopným drogám jsou předmětem mnoha výzkumů.²⁹ Společenskovední i přírodovědné studie o dopadu dekriminlizace na prevalenci užívání marihuany nejsou ve svých závěrech jednotné – zatímco jedni autoři uvádějí statisticky významný nárůst konzumace konopí, podle jiných k žádnému významnějšímu zvýšení míry užívání nedochází. Všichni se však shodují na tom, že dekriminlizace obecně nevedla ke katastrofálnímu rozmachu konzumace konopí, jak mnozí předpovídali.

JIŽNÍ AUSTRÁLIE

S určitými úpravami, ke kterým v průběhu let docházelo, je v Jižní Austrálii již od roku 1987 v platnosti systém alternativních pokut za drobné delikty související s konopnými drogami (*Cannabis Expiation Notice*, CEN). Na základě tohoto opatření mohou policisté udělit osobám, u nichž našli marihuanu (v množství nepřesahujícím 100 gramů), pokutu (stanovenou v závislosti na množství zajištěného konopí, max. však 300 australských dolarů), kterou je nutné zaplatit do 28 dnů. Pokud daná osoba pokutu zaplatí, nedochází k formálnímu záznamu o doznání pachatele a nepokračuje se v trestním stíhání. Pokud daná osoba s pokutou nesouhlasí nebo příslušnou částku nezaplatí, celá věc je předána soudu, který dá podnět k zahájení vyšetřování a trestního stíhání.

26 National Programme on Combating Drug Addiction and Illicit Traffic in Narcotic Drugs in the Republic of Armenia in 2009–2012 [návrh]: 12.

27 Abrahamyan G. Decriminalization of drug abuse encourages more addicts to seek treatment. *Armenia Now* 24. června 2011 (http://armenianow.com/news/30615/armenia_drug_trafficking_border, zobrazeno 14. května 2012).

28 Do roku 2011 platila dekriminlizace ve čtyřech státech. Západní Austrálie zrušila svou politiku dekriminlizace v červenci roku 2011. Jones L. Tough new cannabis laws for WA. *Sydney Morning Herald* 17. července 2011 (<http://news.smh.com.au/breaking-news-national/tough-new-cannabis-laws-for-wa-20110717-1hjq2.html>, zobrazeno 14. května 2012).

29 Detailnější zpracování této problematiky viz Hughes C., Ritter A. A Summary of Diversion Programs for Drug and Drug Related Offenders in Australia. Sydney: National Drug and Alcohol Research Centre, University of New South Wales, 2008.

Navzdory původním záměrům jihoaustřalských činitelů vedlo zpočátku zavedení systému CEN ke zvýšení počtu stíhaných uživatelů konopí oproti minulým rokům, což si nějakou dobu po zavedení tohoto institutu vyžádalo jeho úpravu. Zatímco během prvního roku od zavedení politiky dekriminalizace (1987–1988) bylo uděleno 6000 těchto peněžitých trestů, vzhledem k relativně snadnému způsobu ukládání těchto sankcí ze strany policie bylo již v období 1993–1994 evidováno celkově asi 17 000 případů.³⁰ Zpočátku také panovaly nejasnosti ohledně způsobu a podmínek úhrady pokut anebo pokutování neměli dostatek finančních prostředků k úhradě těchto peněžitých trestů³¹, a tak v konečném důsledku v systému trestní justice končilo více uživatelů konopí, protože většina pachatelů, kteří nezaplatili uloženou pokutu, byla nakonec odsouzena v trestním řízení.³² Jihoaustřalská vláda na tento vývoj reagovala úpravou možných způsobů vypořádání peněžitých trestů, které měly nadále zahrnovat úhradu formou splátek nebo přeměnu pokuty na obecně prospěšné práce, a celkovým zpřehledněním podmínek systému CEN. Tato opatření vedla k vyšší míře úhrady peněžitých trestů a ke snížení počtu odsouzených v trestním řízení.³³

Z dostupné literatury nelze vyvodit zcela jednoznačný závěr o dopadu dekriminalizace na prevalenci užívání konopí v Jižní Austrálii. Podle jedné studie vedla dekriminalizace k nárůstu prevalence kouření konopí,³⁴ ale z většiny dalších studií vyplývá, že jakékoli navýšení míry užívání konopí nelze zodpovědně přisuzovat uplatňování opatření v rámci systému CEN.³⁵ Při objektivním zohlednění dostupné literatury tak můžeme konstatovat, že systém CEN se podle všeho nijak výrazně neprojevil na míře užívání konopí, ale přispěl k menšímu počtu trestně stíhaných jedinců a ušetřil státní pokladně statisíce dolarů, které by jinak byly vynaloženy na úkony spojené s protidrogovou represí.³⁶ Je také třeba dodat, že více než 10 let od zavedení opatření vedoucích k dekriminalizaci vyjádřili v rozhovorech čelní představitelé jihoaustřalské policie a dalších orgánů dohlížejících nad dodržováním zákonů téměř jednomyslnou podporu dalšímu uplatňování systému alternativního postihu známého jako CEN.³⁷

U deliktů obnášejících jiné než konopné drogy ukládá jihoaustřalský zákon o kontrolovaných látkách policii, aby případy osob obviněných z prostého držení drogy postupovala posudkovým komisím pro drogové delikty (Drug Assessment Panels), které spadají pod dohled státní rady pro zdravotnictví (Health Commission).³⁸ Po posouzení konkrétní

30 Single E, Christie P, Ali R. The impact of Cannabis Decriminalisation in Australia and the United States. *Journal of Public Health Policy* 2000;21(2):167

31 Christie P, Ali R. Offences under the Cannabis Expiration Notice Scheme in South Australia. *Drug and Alcohol Review* 2000;19:255.

32 Single E, Christie P, Ali R. The Impact of Cannabis Decriminalisation in Australia and the United States. *Journal of Public Health Policy* 2000;21(2):167

33 Christie P, Ali R. Offences under the Cannabis Expiration Notice Scheme in South Australia. *Drug and Alcohol Review* 2000;19:253.

34 Damrongplait K., Hsiao C., Zhao X. Decriminalization and marijuana smoking prevalence: evidence from Australia. *American Statistical Association Journal of Business and Economic Statistics* 2010;28(3):344–356.

35 Single E, Christie P, Ali R. The impact of cannabis decriminalisation in Australia and the United States. *Journal of Public Health Policy* 2000;21(2):167.

36 Tamtéž: 167.

37 Sutton A, McMillan E. A Review of Law Enforcement and Other Criminal Justice Attitudes, Policies and Practices Regarding Cannabis and Cannabis Laws in South Australia. Canberra: Publications Production Unit, Department of Health and Aged Care, 1999: vii–ix.

38 Legal Services Commission of South Australia. *Diversions Schemes*. Adelaide: Legal Services Commission of South Australia, 1977 (<http://www.lsc.sa.gov.au/ch10SO8S10.php>, zobrazeno 14. května 2012).

situace dané osoby pak mají členové komise možnost postoupit celou věc některé z řady dalších služeb a zařízení. U deliktů týkajících se prostého držení lze trestní stíhání zahájit jedině tehdy, pokud příslušné zařízení nebo služba ukončí s danou osobou spolupráci, pokud osoba odmítá plnit stanovené podmínky nebo nechce vykonávat dohodnuté aktivity. Pokud osoba úspěšně spolupracuje po dobu 6 měsíců, obvinění proti ní vznesená jsou stažena.

ZÁPADNÍ AUSTRÁLIE

Západní Austrálie je zatím posledním australským státem, který dekriminalizoval držení konopí. Počínaje rokem 2004 zde měla policie možnost uplatňovat ve vztahu k osobám, u nichž existovalo důvodné podezření ze spáchání drobného deliktu obnášejícího koнопné drogy, alternativní sankční institut (*Cannabis Infringement Notice*, CIN) podobný systému CEN zavedenému v Jižní Austrálii. Pokud se u někoho našlo konopí v množství nepřesahujícím 30 gramů nebo aplikační náčiní nebo dvě nehydroponně vypěstované rostliny, daná osoba si na základě uplatnění úkonu CIN mohla vybrat mezi 1) zaplacením pokuty (max. 200 australských dolarů), 2) účastí na výchovně-vzdělávacích kurzech věnovaných problematice užívání konopí (*Cannabis Education Session*, CES) a zajišťovaných autorizovaným odborným pracovištěm určeným hlavním hygienikem státu Západní Austrálie anebo 3) řízením před soudem. Počet těchto alternativních trestů, které mohly být každému člověku uloženy, nebyl nijak omezen. Pokud byla však tato sankce proti někomu uplatněna více než dvakrát během tří let, takový člověk pak již neměl možnost zaplatit pokutu, ale musel buď absolvovat výchovně-vzdělávací kurz, nebo jít před soud.³⁹ Pokud někdo nezaplatil uloženou pokutu, vznikl mu dluh vůči státu, ale nebyl proveden žádný záznam v rejstříku trestů.

Vládě Západní Austrálie se vcelku dařilo působit na občany, aby pokuty uložené v rámci institutu CIN platili a nedocházelo tak k jevu „rozšiřování sítě“, ke kterému v důsledku uplatňování podobné politiky docházelo v některých jiných jurisdikcích. Účinným nástrojem vymáhání plateb se v tomto smyslu stala hrozba odebrání řídičského oprávnění, které se připisuje více jak 75% úspěšnost při výběru pokut v rámci CIN.⁴⁰ Státním orgánům se zde rovněž dařilo eliminovat problém „rozšiřování sítě“, kterému čelila Jižní Austrálie z části proto, že se delikty řešené v rámci CIN projednávaly spíše na služebnách policie, než aby byly příslušné úkony prováděny přímo v terénu.

Politika CIN rovněž vedla ke vnímanému poklesu prevalence užívání konopí: počet osob uvádějících užití konopí během posledního roku klesl z 19 % v roce 2002 na 12 % v roce 2007.⁴¹ Nižší hodnoty byly zaznamenány také v uváděné míře celoživotního užívání konopí; zatímco v roce 2002 to bylo 54 %, v roce 2007 již jen 46 %.⁴² Odpůrci dekriminalizace konopí často tvrdí, že dekriminalizace mnohonásobně zvýší dostupnost konopí a povede také k nárůstu užívání jiných drog. Existuje však studie, jejíž výsledky prokazují,

39 Lenton S., Allsop S. A tale of CIN – the Cannabis Infringement Notice scheme in Western Australia. *Addiction* 2010; 105:810.

40 Reuter, Peter H., 'Marijuana Legalization: What Can Be Learned from Other Countries?,' RAND Drug Policy Research Center, 9 (2010).

41 Hyska E. Turning failure into success: what does the case of Western Australia tell us about Canadian cannabis policy-making? *Policy Studies* 2009;30(5):519.

42 Fetherston J., Lenton S. Effects of the Western Australian Cannabis Infringement Notice Scheme on Public Attitudes, Knowledge, and Use. Perth: National Drug Research Institute, 2007: ix.

že po zavedení systému CIN uvádělo nárůst v míře svého užívání jiných než konopných drog 5 % obyvatel Západní Austrálie, 9 % uvádělo pokles v užívání jiných drog a 82 % neuvedlo žádnou změnu, případně pokles v užívání jiných než konopných drog.⁴³

Po vítězství středopravé Liberální strany ve volbách v roce 2008 vláda systém CIN v Západní Austrálii zrušila. Nová právní úprava nabyla účinnosti v srpnu roku 2011. Jakoby nová vláda nechtěla vidět jednoznačné důkazy o úspěšnosti politiky CIN, změnila hraniční množství pro drobné delikty týkající se konopí z 30 na 10 gramů. Jedním z argumentů vlády, jímž se snažila obhájit změnu zákona, byl domnělý nárůst v míře užívání konopí ve státě.⁴⁴ Z dostupných dat však vyplývá, že během období dekriminalizace došlo naopak v Západní Austrálii k poklesu míry užívání konopí a že vývoj míry prevalence je podobný napříč všemi státy, bez ohledu na uplatňovaný model vymáhání práva.⁴⁵ Výsledkem nové politiky byl větší počet lidí stíhaných za držení konopí. Případy osob, které jsou poprvé přistiženy s drogou v množství nepřesahujícím 10 gramů, již nejsou řešeny v občanskoprávním řízení, ale formou výstrahy týkající se konopných drog. Následně jsou tyto osoby povinny absolvovat edukační kurz pro uživatele konopí (Cannabis Intervention Session, CIS), kde jsou poučeny o „nepříznivých zdravotních a sociálních dopadech užívání konopí“⁴⁶ a o právních úpravách týkajících se konopí. Pokud se daná osoba odmítne těchto sezení zúčastnit, bude odsouzena v trestním řízení a delikt bude figurovat v jejím rejstříku trestů.⁴⁷ Za opakovaná provinění tohoto druhu se již ukládají přísnější tresty, včetně trestu odnětí svobody.⁴⁸ Pěstování malého počtu rostlin konopí bude navíc hned napoprvé kvalifikováno jako trestný čin.

TERITORIUM HLAVNÍHO MĚSTA AUSTRÁLIE

Od roku 1993 má policie v rámci Teritoria hlavního města Austrálie pravomoc udělovat jedincům, u nichž najde konopí v množství nepřesahujícím 25 gramů, pokutu v rámci sankčního úkonu známého jako *Simple Cannabis Offence Notice* (SCON), který je alternativou k obvinění z trestného činu.⁴⁹ SCON spočívá v pokutě ve výši 100 australských dolarů, kterou je nutné zaplatit do 60 dnů. Její nezaplacení může vést k uložení dalších sankcí, např. povinného absolvování terapeutického programu. Je-li pokuta uhrazena do 60 dnů, delikt se nijak neprojeví v trestních záznamech. Policista se nicméně může podle svého uvážení rozhodnout namísto uplatnění institutu SCON zahájit vůči osobě úkony

43 Tamtéž: 43.

44 Tough new cannabis laws as usage soars. ABC News 27. července 2011 (<http://www.abc.net.au/news/2011-07-27/wa-tough-new-cannabis-laws/2812558>, zobrazeno 14. května 2012).

45 Australian Institute of Health and Welfare. 2010 National Drug Strategy Household Survey Report. July 2011, Drug Statistics Series No. 25. Canberra: Australian Institute of Health and Welfare, 2011 – na celém území Austrálie sice došlo v poslední době k nárůstu užívání konopí (z 9,1 % v roce 2007 na 10,3 %), ale z dlouhodobějšího hlediska jeho míra klesá (v roce 1993 to bylo 12,7 %). V Západní Austrálii byl v poslední době zaznamenán 8,9% pokles v užívání konopí (v období 1998–2010), přičemž v roce 2010 činila jeho prevalence 13,4 %. Ve srovnání s jinými státy, jako Nový Jižní Wales, Victoria nebo Queensland (kde je užívání pro vlatní potřebu stále kriminalizováno), není patrný žádný významný rozdíl v procentuální míře užívání; všechny státy ve skutečnosti vykazují podobný trend v užívání, bez ohledu na uplatňovaná zákonná opatření. Velmi zajímavé je zjištění, že největší pokles (20 %) zaznamenala za sledované období míra užívání v Severním teritoriu, byť zde současně byla zjištěna nejvyšší míra užívání ze všech australských územních celků.

46 Zákon o reformě legislativy v oblasti konopí z roku 2010, § 3 odst. 8j. (http://www.austlii.edu.au/au/legis/wa/num_act/clra201045o2010224/, zobrazeno 20. května 2012).

47 Lenton S., Allsop S. A tale of CIN – the Cannabis Infringement Notice scheme in Western Australia. *Addiction* 2010; 105:812.

48 National Cannabis Prevention and Information Centre (NCPIC). Cannabis and the Law. Randwick: NCPIC, 2011 <http://ncpic.org.au/ncpic/publications/factsheets/article/cannabis-and-the-law>, zobrazeno 14. května 2012).

49 Tamtéž.

vedoucí k trestnímu stíhání, domnívá-li se, že zajištěná droga nebyla určena k osobní spotřebě, ale k prodeji. V roce 2002 byla příslušná právní úprava doplněna o terapeutickou variantu. Namísto pokuty může být osobě na základě odborného posouzení uložena účast na terapeutickém nebo edukačním programu, a to v případě potřeby až dvakrát po sobě.⁵⁰

SEVERNÍ TERITORIUM

V Severním teritoriu je konopí dekriminalizováno od roku 1996. Na základě právní úpravy platné v rámci tohoto australského územního celku může policie udělit osobě přistižené s konopím v množství nepřesahujícím 50 gramů pořádkovou pokutu ve výši až 200 australských dolarů. Nezaplacení této pokuty je evidováno jako pohledávka státu vůči proviněné osobě, ale nemá za následek odsouzení v trestním řízení nebo záznam v rejstříku trestů.

Delikty týkající se držení malého množství jiných než konopných drog se u dospělých jedinců řeší v rámci státního programu pro odklon od trestního řízení ve věcech nelegálních drog, kdy je pachatelům umožněno zvolit si namísto trestního stíhání účast na výchovně-vzdělávacím nebo terapeutickém programu; stažení obvinění z trestného činu je podmíněno úspěšným absolvováním programu realizovaného v rámci odklonu od trestního řízení.⁵¹

AUSTRÁLIE: ZÁVĚRY

Různé modely dekriminalizace uplatňované na území Austrálie vedly k různým výsledkům a také k častým koncepčním změnám. Ačkoli komplexní zhodnocení jednotlivých australských politik dekriminalizace se neobejde bez dalších výzkumů, můžeme již v této fázi dospět k obecnému závěru, že australské dekriminalizační politiky mají minimální až nulový dopad na rozhodování jedinců v tom smyslu, zda budou užívat konopí a jiná narkotika či nikoli. V rámci naší přehledové studie publikovaných analýz dopadu dekriminalizace na užívání konopí v Austrálii jsme našli jednu práci referující o významném nárůstu užívání konopí v australských státech, které přistoupily k jeho dekriminalizaci,⁵² jednu práci prokazující snížení míry užívání konopí v návaznosti na dekriminalizaci⁵³ a pět příspěvků, podle nichž dekriminalizace nemá na prevalenci užívání konopí žádný významnější dopad.⁵⁴

50 McLaren J., Mattick R. P. Cannabis in Australia: use, supply, harms, and responses. Sydney: National Drug and Alcohol Research Centre, University of New South Wales, 2007: 57.

51 Hughes C., Ritter A. A Summary of Diversion Programs for Drug and Drug Related Offenders in Australia. Sydney: National Drug and Alcohol Research Centre, University of New South Wales, 2008: 52.

52 Viz Damrongplasit K., Hsiao C., Zhao X. Decriminalization and marijuana smoking prevalence: evidence from Australia. American Statistical Association Journal of Business and Economic Statistics 2010;28(3):344–356.

53 Viz Fetherston J., Lenton S. Effects of the Western Australian Cannabis Infringement Notice Scheme on Public Attitudes, Knowledge, and Use. Perth: National Drug Research Institute, 2007: 54.

54 Viz Donnelly N., Hall W., Christie P. Effects of the Cannabis Expiration Notice Scheme on Levels and Patterns of Cannabis Use in South Australia: Evidence from the National Drug Strategy Household Surveys 1985–1995. Parkside: Drug and Alcohol Services Council, South Australia, 2009; Lenton S., Christie P., Humeniuk R. et al. Infringement Versus Conviction: the social impact of a minor cannabis offence under a civil penalties system and strict prohibition in two Australian states. Parkside: Drug and Alcohol Services Council, South Australia, 1999; Lenton S. Cannabis policy and the burden of proof: is it now beyond reasonable doubt that cannabis prohibition is not working? Drug and Alcohol Review 2000;19(1):95–100; Single E., Christie P., Ali R. The impact of cannabis decriminalisation in Australia and the United States. Journal of Public Health Policy 2000;21(2):157–186; Anne Line Brettville-Jenson, Williams J. Decriminalization and Initiation into Cannabis Use. Melbourne: University of Melbourne, 2011 (http://fbe.unimelb.edu.au/data/assets/pdf_file/0007/784276/1130.pdf, zobrazeno 14. května 2012). Brettville-Jenson a Williams sice nezjistili vliv na celkovou míru užívání, jejich práce však ukazuje na nižší věk prvních zkušeností s konopím v těch státech, kde bylo konopí dekriminalizováno, byť žádná příčinná souvislost nebyla v tomto směru zjištěna.

Ze všech těchto studií shodně vyplývá, že pokud má dekriminalizace konopí v Austrálii vůbec nějaký dopad na míru jeho užívání, pak jen velmi nevýrazný. Státům, které přistoupily k dekriminalizaci, se však zjevně daří snižovat počet osob, jejichž delikty se řeší v rámci systému trestní justice. Na základě studie, která porovnávala situaci osob, jimž byl uložen postih v rámci jihoaustřalského systému CEN, a osob, které byly za ekvivalentní delikt v Západní Austrálii (před dekriminalizací) odsouzeny v trestním řízení, bylo zjištěno, že:

v porovnání s (nekriminalizovanými) obyvateli Jižní Austrálie se osoby, které byly odsouzeny za delikty týkající se konopných drog v trestním řízení, mnohem častěji potýkaly s negativními důsledky svého skutku v oblasti pracovní, osobní i sociální a mnohem častěji se také v budoucnu dostávaly do dalšího konfliktu se zákonem.⁵⁵

Z provedených výzkumů rovněž vyplývá, že v obecnější společenské rovině může posun od kriminalizace k dekriminalizaci přinést státu úsporu již tak omezených finančních prostředků.⁵⁶

BELGIE

V Belgii došlo v roce 2003 v návaznosti na interní debatu uvnitř politických frakcí k přijetí právní úpravy, na jejímž základě bylo nově možné ze zákona odlišovat přechovávání konopí pro vlastní potřebu od jiných typů drogových deliktů, což vedlo ke vzniku systému občanskoprávních sankcí v této oblasti.⁵⁷ Zákon byl novelizován a doplněn společnou vyhláškou ministra spravedlnosti a nejvyššího státního zástupce z roku 2005, v níž se stanoví, že případy, kdy u sebe dospělý jedinec přechovává konopí pro vlastní potřebu v množství nepřesahujícím 3 gramy, mají být řešeny formou „Procès-Verbal Simplifié“ (PVS), tedy „prostého záznamu“. PVS neobnáší žádný postih a dané osobě není konopí ani zabaveno. Policista pouze nahlásí jméno osoby, lokalitu, množství konopí a další základní údaje na místní službu policie, kde se tyto záznamy shromažďují a předávají se v měsíčních intervalech místně příslušnému státnímu zastupitelství pro statistické účely. Osobní údaje dané osoby se však nijak neevidují a není ukládán žádný trest.⁵⁸

V případech přitěžujících faktorů (např. držení konopí ve vězeňském zařízení nebo v přítomnosti nezletilé osoby apod.) nebo nálezu jiných než konopných drog mají policie a státní zastupitelství k dispozici přísnější tresty, včetně trestu odnětí svobody.

Podle Evropského monitorovacího centra pro drogy a drogovou závislost (EMCDDA) byla v roce 2008 prevalence užívání konopí v UK přibližně o 114 % vyšší než v Belgii.⁵⁹

55 McLaren J., Mattick R. P. Cannabis in Australia: use, supply, harms, and responses. Sydney: National Drug and Alcohol Research Centre, University of New South Wales, 2007: 560.

56 Single E., Christie P., Ali R. The impact of cannabis decriminalisation in Australia and the United States. Journal of Public Health Policy 2000;21(2):167.

57 EMCDDA. Belgium Country Profile. Lisbon: EMCDDA, 2011 (<http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index5174EN.htm?pluginMethod=eldd.countryprofiles&country=BE>, zobrazeno 14. května 2012).

58 Sleiman, ed., Belgian National Report on Drugs 2005. IPH /EPI Reports Nr 2005-012. Brussels: Scientific Institute of Public Health Unit of Epidemiology, 2005: 14–15 (http://users.skynet.be/appel/telech/ISP_4.pdf, zobrazeno 14. května 2012).

59 EMCDDA. Table GPS-1: Lifetime prevalence of drug use by age and country, most recent national general population survey available since 2000. Lisbon: EMCDDA, 2011 (<http://www.emcdda.europa.eu/stats12/gpstab1b>, zobrazeno 14. května 2012) – je však třeba poznamenat, že různé míry užívání mohou být výsledkem nejrůznějších faktorů, a nebylo rovněž prokázáno, že rozdílná opatření realizovaná v rámci jednotlivých národních politik mají přímý dopad na míru prevalence.

BRAZÍLIE

V Brazílii bylo držení drog pro vlastní potřebu dekriminlizováno v roce 2006 v rámci rozsáhlé novelizace tamější drogové legislativy. Je-li osoba zadržena pro přechovávání nelegální drogy, orgány činné v trestním řízení (policie, státní zástupce a nakonec soudce) posoudí řadu různých faktorů, včetně typu a množství látky, okolností deliktu a osobní situace a minulosti obviněného, na jejichž základě určí, zda byly drogy určeny pro osobní spotřebu.⁶⁰ Pokud příslušné orgány rozhodnou, že drogy byly určeny k osobní spotřebě, pachatel je vysloveno napomenutí s poučením o účincích drog, jsou mu uloženy obecně prospěšné práce a návštěva výchovně-vzdělávacího kurzu o drogách. Při opakovaném provinění tohoto typu (max. 3x) je pachatel uložen výkon obecně prospěšných prací a absolvování výchovně-vzdělávacího kurzu v trvání až 5 měsíců. Při čtvrté příležitosti je již pachatel uložen výkon obecně prospěšných prací a výchovně-vzdělávacího kurzu v trvání až 10 měsíců. V případě nesplnění podmínek edukačního programu může soudce udělit dané osobě pokutu ve výši odpovídající v přepočtu 16 až 40 GBP, přičemž minimální mzda v Brazílii činí v současnosti 0,90 GBP na hodinu.⁶¹ Celý tento proces spadá plně do kompetence systému trestní justice.

Přestože podle legislativy z roku 2006 již odnětí svobody nefiguruje mezi možnými tresty za držení drog, mnozí právníci a soudci nadále považují přechovávání drogy pro vlastní potřebu za trestný čin.⁶² V roce 2008 vydal jeden ze soudců 6. odvolacího soudu Vrchního soudu v São Paulo rozhodnutí, v němž konstatoval, že brazilská legislativa týkající se držení drog pro vlastní potřebu odporuje pátému článku brazilské federální ústavy.⁶³ Přestože s tímto právním názorem se nutně neztotožňuje celá země, debata ohledně další dekriminlizace v Brazílii stále probíhá.⁶⁴

CHILE

V Chile jsou od roku 2007 osvobozeny od trestního stíhání osoby, u nichž byly nalezeny drogy určené „výlučně pro osobní potřebu či užití v nejbližší době“.⁶⁵ Pokud z dostupných důkazů nelze jednoznačně vyvodit, zda byly drogy určeny pro osobní užití či potřebu, je na soudci, aby rozhodl o zamýšleném účelu držené drogy. Důkazní břemeno spočívá na zadržené osobě, která tak musí prokázat, že droga, kterou u sebe měla, byla určena k osobní spotřebě, nikoli k další distribuci či poskytnutí další osobě. Pokud je však osoba zadržena za užívání či držení drogy, ať už na veřejném místě či v soukromí, a je konstatováno, že dané osoby „se shromáždily za tímto účelem“, soudce může rozhodnout o uložení peněžitého trestu, nucené léčby, výkonu obecně prospěšných prací anebo o odebrání řídicího oprávnění.⁶⁶

60 Torres R., Henrique J. Drug Policy and the Courts: a Brazilian experience. Transnational Institute Series on Legislative Reform of Drug Policies Nr. 2. Amsterdam: Transnational Institute, 2009: 2–3.

61 Presidencia da República. Casa Civil Subchefia para Assuntos Jurídicos. Lei N. 11.343, 2006 (http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/_ato2004-2006/2006/lei/11343.htm, zobrazeno 14. května 2012).

62 Torres R., Henrique J. Drug Policy and the Courts: a Brazilian experience. Transnational Institute Series on Legislative Reform of Drug Policies Nr. 2. Amsterdam: Transnational Institute, 2009: 2–3.

63 Tamtéž: 1.

64 Jelsma M. Drug Law Reform Trend in Latin America. Amsterdam: Transnational Institute, 2009: 3 (http://www.akzept.org/pdf/volltexte_pdf/nr23/drogenpo_inter/tntrends_latam0110.pdf, zobrazeno 14. května 2012).

65 Zákon č. 20000 z roku 2007, článek 4, Knihovna národního kongresu Chile (<http://www.leychile.cl/Navegar?idNorma=235507&buscar=Ley+20.000>, zobrazeno 14. května 2012).

66 Jelsma M. Drug Law Reform Trend in Latin America. Amsterdam: Transnational Institute, 2009: 5–6 (http://www.akzept.org/pdf/volltexte_pdf/nr23/drogenpo_inter/tntrends_latam0110.pdf, zobrazeno 14. května 2012).

Ačkoli většina případů končí podmíněnými tresty nebo správním postihem, mnoho lidí dopadených s malým množstvím drogy stejně končí ve vězení. V Chile se zvažuje možnost dalších změn legislativy, včetně plné dekriminlizace a nové klasifikace návykových látek.⁶⁷

KOLUMBIE

Držení drog pro vlastní potřebu je v Kolumbii dekriminlizováno od roku 1994, kdy kolumbijský ústavní soud rozhodl, že tresty za držení drogy v množství odpovídajícím osobní dávce odporují článku 49 ústavy z roku 1991, v němž je garantována svoboda rozhodování o jednání majícím dopad na zdraví jednotlivce, pakliže jím nejsou dotčena práva třetích stran.⁶⁸ V návaznosti na tento nálezk ústavního soudu bylo držení drog v množství nepřesahujícím stanovenou maximální hranici povoleno až do roku 2009, kdy se vládě kolumbijského prezidenta Álvara Uribeho podařilo prosadit přijetí ústavní novely, na jejímž základě byl obnoven prohibiční model; Uribe vedl kampaň za tuto změnu od svého zvolení v roce 2002.

Na základě této novelizace z roku 2009 se držení drog pro vlastní potřebu a jejich užívání stalo protiprávním skutkem, nicméně sankce za držení pro vlastní potřebu se z velké části omezovaly na formy správního postihu, včetně uložení účasti na různých terapeutických či preventivních programech.

V srpnu 2011 projednal kolumbijský nejvyšší soud návrh na zrušení novely z roku 2009 a rozhodl, že nová legislativa „porušuje osobní svobody“ a potvrdil nálezk z roku 1994, když konstatoval, že občané Kolumbie mají právo nosit u sebe „minimální dávku“ drogy stanovenou v předešlém případě.⁶⁹ Minimální dávka je definována jako 20 gramů konopí nebo kokainu.⁷⁰

V březnu 2012 kolumbijská média informovala, že Santosova vláda se chystá zareagovat na rozhodnutí nejvyššího soudu přijetím nové národní legislativy v oblasti drog, která by mimo jiné stanovila hraniční limity pro určení „osobní dávky“, jejíž držení by nebylo trestné – tato maximální množství se uvádějí jako 5 gramů marihuany, 1 gram kokainu a 200 gramů extáze.⁷¹ Za zmínku stojí, že navrhovaná nová právní úprava neřadí mezi látky, jejichž držení má být dekriminlizováno, heroin, ale současně počítá s možností držení dalších drog v množství přesahujícím stanovený minimální limit v případě drobných uživatelů.⁷² V květnu 2012 schválila kolumbijská sněmovna reprezentantů návrh zákona, kterým se dekriminlizuje pěstování koky, marihuany a rostlin máku setého.⁷³ Přestože je Kolumbie dlouhodobě celosvětovým centrem „války proti drogám“, v po-

67 Tamtéž: 6.

68 Guzmán D. E., Yepes R. U. Prohibition, a Backwards Step: the personal dose in Colombia. Transnational Institute Series on Legislative Reform on Drug Policies Nr. 4. Amsterdam: Transnational Institute, 2010: 3.

69 Pachio E. Colombia takes step towards decriminalisation. Insight 25. srpna 2011 (<http://www.insightcrime.org/news-analysis/colombia-takes-step-towards-decriminalization>, zobrazeno 14. května 2012).

70 Corte Suprema defiende el porte de dosis minima de droga. El Tiempo 24. srpna 2011 (http://www.eltiempo.com/justicia/ARTICULO-WEB-NEW_NOTA_INTERIOR-10219935.html), zobrazeno 14. května 2012) – výše dávky není jediným faktorem, který soud zohledňuje při rozhodování o tom, zda se jedná o držení pro osobní potřebu.

71 Pacheco D. Revive pulso por la dosis personal. El Espectador 13. března 2012 (<http://www.elespectador.com/impresso/temadeldia/articulo-332022-revive-pulso-dosis-personal>, zobrazeno 14. května 2012).

72 Tamtéž.

73 Colombia passes 1st draft of drug crop legalization bill. Colombia Reports 9. května 2012 (<http://colombiareports.co/colombia-passes-first-draft-of-drug-crop-legalization-bill/>), zobrazeno 15. května 2012).

sledních měsících jsme zde v oblasti protidrogové politiky svědky nebývalého rozmachu dekriminalizačních tendencí.

ČESKÁ REPUBLIKA

Po letech intenzivních debat se Česká republika v roce 2010 stala jednou z prozatím posledních zemí, které oficiálně dekriminalizovaly držení nezákonných drog.⁷⁴ Je zajímavé, že Česká republika se pro dekriminalizaci držení drog rozhodla v návaznosti na provedení analýzy nákladové efektivity tuzemské legislativy, která vešla v platnost v roce 2000. Na základě výsledků dvouletého výzkumného projektu ukončeného v roce 2002 bylo konstatováno, že:

1. zavedení trestnosti užívání drog nemělo na dostupnost nezákonných drog žádný dopad,
2. v zemi došlo k nárůstu míry užívání drog,
3. došlo k výraznému navýšení společenských nákladů vynaložených v důsledku užívání nezákonných drog.⁷⁵

V reakci na tuto analýzu dopadu zavedení trestnosti držení drog pak Česká republika držení nelegálních drog oficiálně dekriminalizovala v roce 2010.⁷⁶

Tato prodleva ve vlastní implementaci dekriminalizace byla způsobena potřebou komplexního vyhodnocení vzorců užívání drog ze strany českých orgánů, které mělo zajistit adekvátní nastavení hraničních množství. I před přijetím této nové legislativy byly v rámci české protidrogové politiky akcentovány spíše veřejnozdravotní přístupy, což se mimo jiné projevovalo v nízkém počtu osob uvězněných za delikty související s držením drog.

Na základě přijetí novelizované legislativy a nového nařízení prozatímní vlády pod vedením Jana Fischera vydaného na konci roku 2009 se nově policii a státním zastupitelstvím ukládá, aby držení max. 15 gramů konopí, max. 1 gramu kokainu, max. 1,5 gramu heroinu, max. 4 tablet extáze a max. 40 plodnic halucinogenních hub stíhalo jako přešůpek, nikoli trestný čin. Za tyto delikty je sice možné uložit v rámci řízení vedeného u obecního úřadu peněžitý trest do výše částky odpovídající v přepočtu 550 liber, ale dané osobě se delikt nezaznamenává do rejstříku trestů. V červnu 2011 došlo ke změně zákona v tom smyslu, že policisté nyní mohou udělovat pokuty za užívání drog přímo na místě, podobně jako je tomu u dopravních přestupků.⁷⁷

Přestože zatím není možné určit širší dopady legislativních změn v České republice, předběžné analýzy ukazují, že obavy kritiků nové právní úpravy z exponenciálního ná-

74 New drug guidelines are Europe's most liberal. Prague Post 23. prosince 2009 (<http://www.praguepost.com/news/3194-new-drug-guidelines-are-europes-most-liberal.html>), zobrazeno 14. května 2012).

75 Záborský T., Mravčík V., Gajdošíková H., Miovský M. Impact Analysis Project of New Drugs Legislation Summary Final Report [Česky: Projekt analýzy dopadů novelizace drogové legislativy: souhrnná závěrečná zpráva]. Praha: sekretariát Meziřesortní protidrogové komise, Úřad vlády České republiky, 2001 http://druglawreform.info/images/stories/documents/Czech_evaluation_2001_PAD_en.pdf, zobrazeno 14. května 2012); Bém P. Česká republika: případová studie na téma liberalizace protidrogové politiky, příspěvek přednesený v britské Sněmovně lordů na semináři o reformě protidrogové politiky pořádaný ve dnech 17. a 18. listopadu 2011 celoparlamentní pracovní skupinou pro reformu protidrogové politiky.

76 New drug guidelines are Europe's most liberal. Prague Post 23. prosince 2009 (<http://www.praguepost.com/news/3194-newdrug-guidelines-are-europes-most-liberal.html>), zobrazeno 14. května 2012).

77 Johnstone C. Czech police to issue spot fines to drug users. Czech Position 23. června 2011 (<http://www.ceskapozice.cz/en/news/society/czech-police-issue-spot-fines-drugs-users>), zobrazeno 14. května 2012).

růstu míry užívání drog v zemi se nepotvrdily. Český národní protidrogový koordinátor Jindřich Vobořil k tomuto tématu v roce 2011 poznamenal: „**Drogový problém není (od zavedení nové legislativy) o nic horší. Vždycky jsme měli vysokou míru užívání marihuany a to se nezměnilo. Máme rovněž problémy s užíváním tvrdších drog, ale to s touto změnou nijak zvlášť nesouvisí.**“⁷⁸

Další závěry o dopadu dekriminalizačních právních úprav z roku 2010 bude možné vyvodit v několika dalších letech na základě vyhodnocení relevantních dat.

ESTONSKO

V Estonsku bylo držení malého množství drog pro vlastní potřebu dekriminalizováno v roce 2002 v návaznosti na novelizaci tamějšího zákona o omamných a psychotropních látkách.⁷⁹ Hodnota „malého množství“ se stanoví na základě precedenčního výroku soudu nebo vyjádření soudního znalce v konkrétní věci, nicméně obecně se za ni považuje desetinásobek jedné dávky pro průměrného uživatele drog.⁸⁰ Policie sice může zadržet osobu, u níž najde zakázanou látku, ale soud nebo „mimosoudní“ orgán poté rozhodne o postihu, kterým může být pokuta ve výši odpovídající v přepočtu částce až 685 GBP nebo trest ve formě „správní detence“ (odnětí svobody v nevězeňském zařízení) v trvání maximálně 30 dnů.⁸¹ Toto jednání je kvalifikováno jako správní delikt, nikoli trestný čin.

NĚMECKO

Německá legislativa obsahuje prvky dekriminalizace již od počátku devadesátých let 20. století. Na celostátní úrovni mají státní zástupci na základě novelizace federálního zákona z roku 1992 možnost upustit od stíhání osob za držení konopí, pokud usoudí, že se jedná o „drobný“ delikt, a shledají, že není „ve veřejném zájmu“ zahájit trestní stíhání.⁸² Rozhodnutí o kvalifikování držení drogy jako drobného deliktu závisí z velké míry na tom, zda u sebe daná osoba má „malé množství“ zakázané látky. Definice „malého množství“ pro různé látky se v jednotlivých spolkových zemích liší.^{83,84}

V roce 1994 německý federální ústavní soud rozhodl, že trestní postih osob za držení nebo dovoz malého množství konopí odporuje ústavě.⁸⁵ Jednotlivé spolkové země si nález ústavního soudu vyložily různě; některé jeho aplikaci rozšířily také na jiné než ko-

78 Tamtéž.

79 EMCDDA. Country Legal Profile – Estonia (EMCDDA, Country Legal Profile – Estonia, <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index5174EN.html#>, zobrazeno 14. května 2012).

80 European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA) Threshold Quantities for Drug Offences. Lisbon: EMCDDA, 2010 (<http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index99321EN.html>, zobrazeno 1. května 2012).

81 EMCDDA. The State of the Drugs Problem in the Accessing and Candidate Countries to the European Union, Lisbon: EMCDDA, 2003 (http://candidates2003.emcdda.europa.eu/download/candidates_ar2003-en.pdf, zobrazeno 14. května 2012).

82 Zákon o omamných látkách (Betäubungsmittelgesetz) z roku 1981, § 31a (v novelizovaném znění z 18. prosince 2009) (<http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index5173EN.html?pluginMethod=eldd.showlegalextdetail&id=677&lang=en&T=2>, zobrazeno 14. května 2012).

83 Max Planck Institute for Foreign and Criminal Law. Cannabis Non-Prosecution Policies in Germany, Freiburg: Max Planck Institute for Foreign and Criminal Law, 2011) (<http://www.mpicc.de/www/en/pub/forschung/forschungsarbeit/kriminologie/archiv/cannabis.htm>, zobrazeno 14. května 2012).

84 Jednotlivá hraniční množství viz (<http://www.drug-infoPOOL.de/gesetz/nordrheinwestfalen.html>), zobrazeno 14. května 2012) – jak se zdá, konzervativnější spolkové země na jihu Německa zaujímají restriktivnější přístup než místní vlády na severu.

85 Rozhodnutí druhého senátu německého federálního ústavního soudu z 9. března 1994, BVerfGE 90, 145.

nopné drogy. V návaznosti na tento nález si spolkové země i některé obce stanovily své vlastní hraniční hodnoty definující „malé množství“ narkotik, jehož držení nepodléhá trestnímu stíhání. U konopí se tento limit pohybuje v rozmezí od 6 do 15 gramů,⁸⁶ u kokainu od 1 do 3 gramů. Některé spolkové země nemají stanovena žádná závazná hraniční množství a namísto toho vycházejí při určování limitů pro konopí a celou řadu dalších drog z dosavadní rozhodovací praxe soudů.⁸⁷

Přestože podle zákona mohou o upuštění od trestního stíhání osob přistižených při držení malého množství nezákonných drog rozhodovat pouze státní zástupci, v některých spolkových zemích je však praxe taková, že pro policisty není pronásledování osob, které se takového jednání dopouštějí, žádnou zvláštní prioritou a ani nijak horlivě nereagují na stížnosti ohledně těchto drobných drogových deliktů, zejména jedná-li se o držení konopí nebo extáze.⁸⁸ Problémoví uživatelé drog, kterým byl uložen trest odnětí svobody do výše dvou let, mají v Německu nárok na alternativní výkon trestu formou léčby, přičemž trest odnětí svobody lze v plném rozsahu zrušit, pokud se daná osoba prokazatelně účastní příslušného léčebného programu po dobu stanovenou rozhodným orgánem. Nesplnění podmínek léčby může mít za následek vykonání původního trestu odnětí svobody.⁸⁹ Někteří autoři však upozorňují na skutečnost, že v praxi je mnohým problémovým uživateli drog nařízena ochranná léčba, po které ještě následuje výkon trestu odnětí svobody.⁹⁰

Přestože podle EMCDDA vykazuje Německo nadále relativně vysokou míru užívání konopí, kokainu a LSD, prevalence užívání v dospělé populaci je ve srovnání s UK výrazně nižší.⁹¹

ITÁLIE

V Itálii bylo užívání a držení drog poprvé dekriminlizováno před více než 35 lety.⁹² Od té doby se italská drogová legislativa a protidrogová politika vyznačují neustálou oscilací mezi přísnými a benevolentními tresty za užívání a držení drog, mezi tresty odnětí svobody a léčbou pro drogově závislé a recidivisty a mezi vysokou a nízkou prevalencí užívání drog, nemocností související s drogami a dostupností léčby.⁹³ Zatímco tresty za držení nelegálních drog se v Itálii co do přísnosti liší, o jejich dopadu toho lze vyvodit jen málo. Lze nicméně konstatovat, že uplatňované politiky – ať už přísné či benevolentní – mají v Itálii jen minimální dopad na prevalenci užívání drog a další relevantní indikátory.

86 Berlin Set to Relax Cannabis Laws. Der Spiegel 18. května 2010 (<http://www.spiegel.de/international/germany/high-times-in-the-german-capital-berlin-set-to-relax-cannabis-laws-a-695215.html>), zobrazeno 14. května 2012).

87 EMCDDA. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA) Threshold Quantities for Drug Offences. Lisbon: EMCDDA, 2010 (<http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index99321EN.html>), zobrazeno 1. května 2012).

88 Böllinger L. Drug law and policy in Germany and the European Community: recent developments. Journal of Drug Issues 2004; 34(3):499.

89 § 35 zákona o obchodování s omamnými látkami (v novelizovaném znění z 18. prosince 2009).

90 Böllinger L. Drug law and policy in Germany and the European Community: recent developments. Journal of Drug Issues 2004; 34(3):492.

91 EMCDDA. Lifetime prevalence of drug use by age and country, most recent national general population survey available since 2000. Lisbon: EMCDDA, 2011 (<http://www.emcdda.europa.eu/stats11/gpstab1b>), zobrazeno 14. května 2012).

92 Solvetti L. M. Drug Use Criminalization v. Decriminalization: an analysis in light of the Italian experience, zpráva vypracovaná pro Švýcarský federální úřad pro veřejné zdraví. Bern: Swiss Federal Office of Public Health, 2001: 32.

93 Viz tamtéž.

Právní úpravy, které tvoří těžiště současné italské drogové legislativy, byly přijaty v roce 1990, kdy Itálie zavedla režim správních sankcí za delikty obnášející držení drog v malém množství. Jako vodítko při rozhodování o trestu byla stanovena „denní průměrná dávka“, která se stala základem pro možné udělení pokuty nebo trestu odnětí svobody v trvání tří měsíců při opakovaném spáchání tohoto deliktu nebo v případě drogově závislých pachatelů. Jednalo se o první systém trestních sankcí od nástupu dekriminalizace v roce 1975. Zavedení přísnějších trestů se však nijak neprojevilo v prevalenci užívání drog a Itálie měla navíc počátkem devadesátých let 20. století nejvyšší počet problémových uživatelů drog v celé Evropské unii (EU).⁹⁴ V reakci na zjevné důsledky rostoucí kriminalizace uživatelů drog, u nichž byly nalezeny nelegální drogy v množství přesahujícím průměrnou dávku, vydal v roce 1991 italský ústavní soud rozhodnutí, ve kterém mimo jiné nabádal soudce, aby při rozhodování o úmyslu dalšího prodeje posuzovali stanovenou hranici denní dávky jen jako jeden z mnoha faktorů, nikoli jako dogmaticky uplatňované pravidlo.⁹⁵ Po celonárodním referendu konaném v roce 1993 pak došlo ke změně zákona, kterou se zrušily tresty odnětí svobody pro uživatele drog a recidivisty a která také nadále nepočítala s aplikací konceptu „denní průměrné dávky“. Soudci tím dostali větší volnost při rozhodování, zda u sebe daná osoba měla drogy pro vlastní potřebu, anebo pro účely dalšího prodeje bez ohledu na to, zda množství drogy přesahovalo maximální množství limit.⁹⁶

Tento režim „soudní diskrece“ existoval přes deset let, až do začátku roku 2006, kdy italský parlament schválil novelizaci drogové legislativy.⁹⁷ Tato nová právní úprava, která je stále v platnosti, znamenala výrazné změny v dosavadní legislativě. Mezi hlavní z nich patřilo:

- obnovení přísnější hranice „maximálního dovoleného množství“ ve vztahu k deliktům týkajícím se držení drog pro vlastní potřebu (nově 500 miligramů konopí [účinné psychoaktivní látky], 250 miligramů heroinu, 750 miligramů extáze a 750 miligramů kokainu),
- zavedení tvrdšího správního postihu za delikty spočívající v držení drogy pro vlastní potřebu, včetně zákazu vycházení po určité hodině, povinnosti hlásit se na policii a dlouhodobějších zákazů řízení motorových vozidel,
- zrušení terapie jako alternativního trestu namísto správního postihu za držení drogy pro vlastní potřebu,
- prodloužení délky trestu, který musí být udělen drogově závislé osobě, aby měla nárok na terapeutický program jako alternativu k výkonu trestu odnětí svobody, a to ze 4 na 6 let (případně 6 let před vypršením již nastoupeného výkonu trestu).⁹⁸

V rámci stávajícího italského systému platí, že pokud u někoho police najde nelegální drogy v množství, které je jednoznačně pod hranicí „maximálního dovoleného množství“

94 Tamtéž, 40.

95 Zuffa G. How to Determine Personal Use in Drug Legislation: the ‘threshold controversy’ in the light of the Italian experience. Transnational Institute Series on Legislative Reform of Drug Laws Nr. 15. Amsterdam: Transnational Institute, 2011: 4 (<http://www.tni.org/sites/www.tni.org/files/download/dlr15.pdf>, zobrazeno 14. května 2012).

96 Tamtéž.

97 Viz „Fini-Giovanardiho zákon“. Zákon č. 390 z 9. prosince 1990 (ve znění zákona č. 309 z 28. února 2006).

98 Antigone, CNCA, Forum droghe, Società della Ragione, The Effects of the 2006 Italian Drug Legislation (‘Fini-Giovanardi law’) on the Penal and Prisons System (2006–2010) Executive Summary, 1. Hlavní body resumé dokumentu jsou k dispozici v anglickém jazyce na adrese (http://dl.dropboxusercontent.com/u/64663568/library/white-book_executive-summary.pdf, zobrazeno 14. května 2012).

nebo jednoznačně není určeno k dalšímu prodeji, taková osoba je předvedena na místní prefekturu (samosprávný orgán příslušné provincie), kde je jí uložena některá z řady správních sankcí, sahajících od napomenutí až po zákaz činnosti. Pokud se množství blíží stanovenému limitu nebo jej převyšuje, případně pokud forma balení drogy vzbuzuje podezření z úmyslu dalšího prodeje, daná osoba může být umístěna do cely předběžného zadržení, než budou známy výsledky testu k určení množství účinné látky obsažené v zabaveném narkotiku, přičemž během 48 hodin bude předvedena před soudce, který v rámci příslušného slyšení rozhodne o důvodnosti případné další vazby. Případně hlavní líčení ve věci, při němž bude provedeno dokazování a v případě prokázání viny udělen trest, pak může proběhnout i o několik měsíců později.

Od novelizace legislativy v roce 2006 vzrostl počet sankcí uložených za drogy pro osobní potřebu více než dvojnásobně: ze 7229 v roce 2006 na 16 154 v roce 2010.⁹⁹ Zvýšil se také podíl osob uvězněných za drogové delikty v rámci celkové populace odsouzených ve výkonu trestu: z 28 % v roce 2006 na 31 % v roce 2010. Současně s tím došlo k výraznému snížení počtu drogově závislých pachatelů v léčbě: z 3852 na začátku roku 2006 na 1597 na začátku roku 2010.¹⁰⁰ Tento pokles v počtu osob podchycených léčebnými službami může souviset s větší stigmatizací uživatelů drog v důsledku jejich kriminalizování. Mnozí Italové tak v souvislosti s rostoucí kriminalizací uživatelů drog v důsledku snížení hranice maximálního tolerovaného množství hovoří o systému, který v praxi žádnou dekriminalizaci neznamena. Pravdou je, že počet jedinců, kteří za držení drog pro vlastní potřebu čelí správnímu postihu, byť bez dalšího záznamu v trestním rejstříku, zůstává vysoký.¹⁰¹ Tento nárůst počtu jedinců, jimž byly v letech 2006 až 2010 uloženy správní sankce, je pravděpodobně projevem tzv. efektu „rozšiřování sítě“. Tímto vývojem situace lze také zčásti vysvětlit nižší počet osob v kontaktu se systémem léčby, kdy mnohé může od absolvování léčby odradit strach z možného postihu.

Italský právní systém nepřestává při uplatňování nové legislativy čelit protichůdným postojům. V červnu 2011 italský kasační soud, tj. nejvyšší soud, rozhodl, že jednotlivci mohou legálně pěstovat malé množství konopí doma na balkoně nebo na terase.¹⁰²

Obecně lze konstatovat, že byť se každá nová italská vláda snaží o legislativní řešení pocíťovaného problému vysoké míry zneužívání drog, nezdá se, že by právě přísnost či benevolence drogových zákonů měla v tomto ohledu nějaký výrazný dopad.

Přestože podle Světové zprávy o drogách pro rok 2011 má Itálie nadále jednu z nejvyšších prevalencí užívání nelegálních drog v Evropě, prevalence heroínu a kokainu stále zůstává nižší než v UK.¹⁰³ Ačkoli více Italů končí v současnosti za drogové delikty ve vězení, drogy se zjevně užívají jako dříve.

99 Zuffa G. How to Determine Personal Use in Drug Legislation: the 'threshold controversy' in the light of the Italian experience. Transnational Institute Series on Legislative Reform of Drug Laws Nr. 15. Amsterdam: Transnational Institute, 2011: 7 (<http://www.tni.org/sites/www.tni.org/files/download/dlr15.pdf>, zobrazeno 14. května 2012).

100 Tamtéž.

101 Tamtéž.

102 In Italy, no need to hide the pot plants. UPI 29. června 2011 (http://www.upi.com/Top_News/World-News/2011/06/29/In-Italy-no-need-to-hide-the-pot-plants/UPI-74621309392885/, zobrazeno 14. května 2012).

103 United Nations Office On Drugs and Crime (UNODC), World Drug Report 2011. Vienna: ONODC, 2011: 220 (http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/WDR2011/World_Drug_Report_2011_ebook.pdf, zobrazeno 14. května 2012).

MEXIKO

Mexiko se v posledních letech stalo epicentrem násilí spojeného s válkou proti drogám. Od konce roku 2006, kdy mexický prezident Felipe Calderón rozhodl o vyslání federálních vojsk do mexického státu Michoacán, aby tam silou zasáhla proti drogovým kartelům, zemřelo v celé zemi při násilnostech souvisejících s touto drogovou válkou nejméně 45 000 až 50 000 lidí.¹⁰⁴

V roce 2009 Mexiko dekriminalizovalo držení malého množství drogy. Deklarovaným účelem tohoto opatření bylo zaměřit pozornost represivních složek na boj proti organizovanému drogovému zločinu a „drobnému obchodování s drogami“ spíše než na pronásledování uživatelů drog.¹⁰⁵ Na základě novely obecného zákona o zdraví se státním zástupcům ukládá, aby upouštěli od trestního stíhání jedinců, u nichž bylo nalezeno méně než 5 gramů konopí, 0,5 gramu kokainu, 50 miligramů heroínu nebo jedna tableta extáze, případně minimální množství jiných látek.¹⁰⁶ Osobám dopadeným s drogami v množství menším, než je stanovený limit, je pouze doporučeno vyhledat léčbu; v případě, že jsou při držení drogy v podlimitním množství přistiženi třikrát, léčba se pro ně stává povinností.¹⁰⁷ Pokud orgán, který danou osobu zadržel, rozhodne po konzultaci s oprávněným zdravotnickým odborníkem, že tato osoba je problémovým uživatelem, může jí uložit léčbu již při prvním deliktu. Osoba, která odmítne absolvovat léčbu nebo nesplní podmínky pro její úspěšné absolvování, se vystavuje trestnímu stíhání stejně jako ti, u nichž jsou nalezeny drogy v množství přesahujícím zákonný limit.

Poté, co prezident Calderón podepsal v roce 2009 novelu mexické drogové legislativy, média celého světa referovala o tomto dekriminalizačním opatření jako o odvážném kroku v rámci reformy protidrogové politiky, ale našlo se i hodně kritiků, podle nichž nová právní úprava skýtala spíše symbolickou dekriminalizaci bez výraznějšího dopadu na životy běžných Mexičanů. Mnohé z kritických hlasů cílily na nízké limity pro maximální množství narkotik: podle některých názorů jsou tato množství tak malá, že může být na jejich základě označeno za pašeráky či dealery větší množství uživatelů drog než před dekriminalizací, přičemž tyto lidé budou současně čelit přísnějšímu postihu.¹⁰⁸ Jiní předpovídají, že tyto změny povedou k nejasnostem ohledně způsobu určování zákonných množství, zvýší korupci a nadále budou spotřebitele nutit k tomu, aby látky, které již sice není trestné přechovávat, nakupovali od osob, jež zákon považuje za zločince.¹⁰⁹ Změny v zákoně jsou však ještě příliš čerstvé, aby bylo možné vyvozovat nějaké podstatnější závěry nebo měřit obecnější dopad této nové legislativy na mexickou společnost.

104 Q&A: Mexico's drug-related violence. BBC News 25. ledna (<http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-10681249>, zobrazeno 14. května 2012).

105 Mexico legalizes drug possession. New York Times 21. srpna 2009 (http://www.nytimes.com/2009/08/21/world/americas/21mexico.html?_r=0, zobrazeno 14. května 2012).

106 Vyhláška „Narcomenudeo“, kterou se mění čl. 478 obecného zákona o zdraví, dostupné na <http://www.diputados.gob.mx/LevesBiblio/pdf/142.pdf> [naposledy zobrazeno 10. srpna 2011].

107 Tamtéž

108 Moraff C. Latin America's legalization push. The American Prospect 26. června 2009 (<http://prospect.org/article/latin-americas-legalization-push>, zobrazeno 14. května 2012).

109 Hernández Tinajero J., Angles C. Z. Mexico: the law against small-scale drug dealing. Transnational Institute Series on Legislative Reform of Drug Policies Nr. 3. Amsterdam: Transnational Institute, 2009: 3 (<http://www.tni.org/files/download/dlr3.pdf>, zobrazeno 14. května 2012).

NIZOZEMSKO

Nizozemsko je dlouhodobě považováno za světového průkopníka v oblasti protidrogové politiky, přičemž se v této souvislosti často poukazuje na novelizaci tamější drogové legislativy z roku 1976, která dala vzniknout právně relevantnímu dělení na tvrdé a měkké drogy.¹¹⁰ Držení a distribuce drog zůstaly technicky vzato trestné i podle právní úpravy z roku 1976, ale byly to metodické pokyny pro státní zastupitelství vydané ve stejnou dobu, které se staly základem dekriminalizačního rámce.¹¹¹ V těchto pokynech se uvádělo, že distribuce a držení konopí by měly být pro policii a státní zastupitelství věci nejnižší priority.¹¹² Právě tento systém vedl následně ke vzniku slavných nizozemských „coffee shopů“, v nichž je ze zákona povoleno prodávat konopí v omezeném množství.¹¹³

Držení drog není v Nizozemsku ze zákona dekriminalizováno; je zde spíše dlouhodobě uplatňována politika upouštění od trestního stíhání vycházející z písemného pokynu vydaného ministerstvem spravedlnosti, v němž se v podstatě státním zástupcům ukládá, aby nestíhali delikty obnávající držení konopí pro vlastní potřebu v množství nepřesahujícím 5 gramů (do roku 1996 bylo toto množství stanoveno na 30 gramů)¹¹⁴ nebo odpovídajícímu jedné dávce „tvrdé“ drogy pro vlastní potřebu.¹¹⁵ Osoby, u nichž je nalezena droga v množství odpovídajícímu tomuto limitu nebo menším, nečelí žádnému postihu – občanskoprávnímu ani trestnímu.

Hodnocením účinků nizozemské politiky v oblasti konopí na prevalenci tamějšího užívání drog se zabývalo mnoho studií. Výsledky jedné z nich prokázaly, že odstranění prohibičních opatření vůči konopí nevedlo k žádnému raketovému nástupu užívání drog a že jednotlivé politiky nemají výraznější dopad na míru užívání drog.¹¹⁶ Podle jiné studie zase neexistují žádné důkazy, že by dekriminalizační prvek politiky přijaté v roce 1976 vedl k vyšší míře užívání konopí.¹¹⁷ I když uváděná prevalence celoživotního užívání konopí v Nizozemsku se v letech 1984 až 1996 skutečně výrazně zvýšila, odborníci označují za příčinu tohoto nárůstu spíše rozmach komerční propagace užívání konopí ze strany „coffee shopů“ než politiku dekriminalizace uzákoněnou řadou let předtím.¹¹⁸

Co se týká jiných drog, výsledkem nizozemské politiky je menší podíl osob závislých na „tvrdých“ drogách než ve většině dalších zemí západní Evropy a v USA.¹¹⁹ Mezi lety 1979 a 1994 klesla v Nizozemsku prevalence užívání „tvrdých drog“ z 15 % na 2,5 %, což

110 Zákon v této souvislosti hovoří o drogách představujících „nepřijatelná rizika“ a „méně závažná“ rizika.

111 Viz Stevens A. *Drugs, Crime and Public Health: the political economy of drug policy*. Abingdon: Routledge, 2010: 120–122.

112 Tamtéž.

113 „Opiový zákon“ (http://www.cannabis-med.org/dutch/Regulations/Opium_Act.pdf, zobrazeno 14. května 2012).

114 Reuter P. *Marijuana Legalization: what can be learned from other countries?* Santa Monica, CA: Rand Drug Policy Research Center, 2010: 2 (http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/working_papers/2010/RAND_WR771.pdf, zobrazeno 14. května 2012).

115 EMCDDA. *Threshold Quantities for Drug Offences*. Lisbon: EMCDDA, 2010 (<http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index99321EN.html>), zobrazeno 1. května 2012).

116 Kilmer B. *Do Cannabis Possession Laws Influence Cannabis Use? Cannabis 2002 report: a joint international effort at the initiative of the Ministers of Public Health of Belgium, France, Germany, The Netherlands, Switzerland: technical report of the scientific conference*. Brussels: Belgian Ministry of Public Health, 2002: 105.

117 tamtéž.

118 MacCoun R. *Reuter P. Drug War Heresies: learning from other vices, times and places*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001: 259.

119 Mamber N. *Coke and smack at the drugstore: harm reductive drug legalization: an alternative to a criminalization society*. *Cornell Journal of Law and Policy* 2006; 619: 641.

vyovídá o absenci jakékoli směřodatné korelace mezi dekriminalizací a vyšší prevalencí užívání drog.¹²⁰

Z evaluaci nizozemské protidrogové politiky z poslední doby vyplývá, že ve srovnání se zbytkem světa vykazuje tato země nízké počty úmrtí spojených s užíváním heroinu a metadonu, nízkou prevalenci injekčního užívání drog a úbytek problematických pachatelů trestné činnosti z řad mladých lidí, což svědčí o tom, že nizozemská dekriminalizační politika zřejmě přispívá k minimalizaci těch nejhrošších následků problému užívání drog.¹²¹

Přes desetiletí existence faktické dekriminalizace v Nizozemsku je podle údajů EMCDDA prevalence užívání konopí a kokainu v této zemi i tak nižší než v UK.¹²²

I když by se mohlo zdát, že v Nizozemsku není důvod měnit pravidla týkající se dekriminalizace, vývoj tamějšího politického klimatu vedl ke změnám v modelu „coffee shopů“. Nová konzervativní vláda chce omezit přístup k službám nabízeným těmito provozovny zavedením systému „marihuanových průkazů“, na jehož základě bude umožněno kupovat konopí pouze osobám, které jsou v Nizozemsku hlášeny k trvalému pobytu, a „coffee shopy“ budou mít nově status neveřejných klubů s maximálním počtem 2 000 stálých členů. V květnu 2012 vešel nový systém v platnost ve městech na jihu země,¹²³ přičemž během roku 2013 se počítá s jeho rozšířením na celé území státu.¹²⁴

PARAGUAY

V Paraguayi je držení nelegálních drog formálně dekriminalizováno od roku 1988. V zákoně č. 1.340 se stanoví, že na přechovávání méně než 10 gramů konopí nebo méně než 2 gramů kokainu či heroinu se obecně nevztahuje žádná trestní ani správní sankce. Pokud však soud rozhodne, že daný jedinec je drogově závislý, soudce je na základě lékařského vyjádření oprávněn nařídít ochrannou ústavní odvykací léčbu, jejíž délka bude stanovena v rozhodnutí soudu.¹²⁵

Jak vyplývá ze Světové zprávy o drogách OSN, Paraguay vykazuje po desetiletích dekriminalizace nejnižší prevalenci užívání heroinu, o nejnižší prevalenci užívání kokainu se dělí s Ekvádorem a Surinamem a v prevalenci konopí je ve spodní třetině pomyslného žebříčku jihoamerických zemí.¹²⁶

120 Gray J. P. The hopelessness of drug prohibition. 13 Chapman Law Review 2010; 521: 545.

121 Stevens A. Drugs, Crime and Public Health: the political economy of drug policy. Abingdon: Routledge, 2010: 122–123.

122 EMCDDA, The State of the Drugs Problem in the Acceding and Candidate Countries to the European Union Lisbon: EMCDDA, 2003 (http://candidates2003.emcdda.europa.eu/download/candidates_ar2003-en.pdf, zobrazeno 14. května 2012).

123 Kranjc S., Escritt, T. Tourists protest Dutch cannabis ban, Toronto Sun 1 května 2012 (<http://www.torontosun.com/2012/05/01/protestors-say-no-to-dutch-cannabis-ban>, zobrazeno 15. května 2012).

124 Dutch cannabis cafe owners fight changes. BBC News 7. dubna 2012 (<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-17865663>, zobrazeno 14. května 2012).

125 Jelsma M. Drug Law Reform Trend in Latin America. Amsterdam: Transnational Institute, 2009: 2 (http://www.akzept.org/pdf/volltexte_pdf/nr23/drogenpo_inter/tntrends_latam0110.pdf, zobrazeno 14. května 2012).

126 UNODC, World Drug Report 2011. Vienna: UNODC, 2011: 220, http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/WDR2011/World_Drug_Report_2011_ebook.pdf, zobrazeno 14. května 2012.

PERU

V Peru, historicky jednom ze světových center pěstování koky, nebyla nikdy kriminalizována tradiční konzumace listů této rostliny, nicméně na užívání a přechovávání dalších drog pro vlastní potřebu se vztahují maximální hraniční množství, která takové jednání právně definují. Od roku 2003 se podle peruánského práva nevztahuje trestní postih na držení max. 5 gramů kokové pasty, 2 gramů hydrochloridu kokainu, 200 miligramů heroinu nebo 8 gramů tetrahydrokanabinolu (THC).¹²⁷

Navzdory této legislativně zakotvené dekriminalizaci však výzkumy ukazují na nesoulad mezi deklarovanou politikou a realitou praktik peruánské policie. Policie často drží ve vazbě osoby, u nichž našla drogy, až do rozhodnutí o nenaplnění skutkové podstaty některého ze závažnějších drogových deliktů (např. obchodování s omamnými látkami), což často může vést k dlouhotrvajícímu omezení na svobodě bez sdělení obvinění.¹²⁸ Tato situace ukazuje, že orgány činné v trestním řízení a jejich působení ve státě mohou významně ovlivnit efektivitu a úspěšnost implementace politiky dekriminalizace; činnost policie a praktiky v oblasti omezování svobody v rámci každodenní praxe nemusí být nutně zajedno s linií zákonodárců. Drogové delikty jsou nyní v Peru třetí nejčastější příčinou uvěznění, a to přibližně jedna třetina z téměř 12 000 odsouzených ve výkonu trestu za drogovou trestnou činnost nebyla formálně obžalována či usvědčena ze spáchání trestného činu.¹²⁹

POLSKO

Po dlouholeté intenzivní debatě učinilo Polsko svůj první krok směrem k dekriminalizaci v květnu 2011, kdy prezident Komorowski podepsal novelu tamější drogové legislativy. Tato nová právní úprava dává státním zástupcům možnost upustit od trestního stíhání za delikt spočívající v držení drogy, pokud měl u sebe pachatel „malé množství“ pro vlastní potřebu a dopustil se takového skutku poprvé.¹³⁰ Státní zástupci mohou také zastavit trestní stíhání ve prospěch léčby, pokud se zjistí, že je obviněná osoba drogově závislá. Příslušný zákon, který oficiálně vešel v platnost na konci roku 2011, nestanoví žádná limitní množství, která by určovala „malé množství“, ale nechává toto rozhodnutí na žalobcích.

Teprve čas ukáže, jak se nedávná novelizace polské drogové legislativy osvědčí v praxi a jaký dopad bude mít na prevalenci užívání drog, drogové závislosti, drogové nemoci a další ukazatele.

PORTUGALSKO

Když v roce 2001 Portugalsko dekriminalizovalo užívání a držení drog, tisk i vládní představitel celého světa tento krok označovaly buď za odvážný posun směrem k politice

127 Peruánský trestní zákoník, zákon č. 28.002 z roku 2003, § 299 (http://www.seguridadidl.org.pe/normas/ley_28002.htm), zobrazeno 14. května 2012.

128 Garrido R. S. Legislation on drugs and the prison situation in Peru. In: Systems Overload: drug laws and prisons in Latin America. Washington/Amsterdam: Washington Office on Latin America (WOLA)/Transnational Institute, 2010: 71–80 (<http://www.druglawreform.info/en/publications/systems-overload/item/875-drug-laws-and-prisons-in-peru>), zobrazeno 14. května 2012.

129 Tamtéž: 71.

130 International Drug Policy Consortium. [Polish President approves new drug law.] London: International Drug Policy Consortium, 2011 (<http://idpc.net/alerts/2011/05/polish-president-approves-new-drug-law>), zobrazeno 14. května 2012.

založené na vědecky podložených informacích, nebo nebezpečný ústup z války proti drogám, případně cokoli mezi tím. I z této zprávy je patrné, že Portugalsko nebylo první zemí, která přistoupila k dekriminlizaci nelegálních drog, nicméně zdejší rozhodnutí bylo vedeno snahou o reakci na zjevný celostátní problém s drogami. Vedle dekriminlizace orientované legislativy zaměřili portugalští zákonodárci svou pozornost také na protidrogovou politiku vycházející z veřejnozdravotního modelu podpořeného nemalými finančními investicemi od státu. V roce 2001 přijalo Portugalsko také nová opatření v oblasti minimalizace rizik užívání drog v zájmu zajištění lepší koordinace a podpory kontaktních center, azylových zařízení, mobilních jednotek zdravotní péče, proskripčních programů, programů výměny injekčního náčiní a dalších služeb pro drogově závislé.¹³¹

Ani po více než deseti letech není ještě zdaleka možné učinit definitivní závěry o účincích změn, ke kterým v Portugalsku v roce 2001 došlo v oblasti užívání drog a rizik s tím spojených, nicméně z dosavadních objektivních poznatků vyplývá, že dekriminlizace nezpůsobila žádnou katastrofu, kterou předpovídali její kritici.

Model dekriminlizace a souvisejících veřejnozdravotních politik vedl v Portugalsku spíše k potřebné minimalizaci negativních dopadů spojených s užíváním drog a v zemi také došlo k citelnému poklesu míry užívání drog mezi některými nejohroženějšími skupinami obyvatelstva – mladými lidmi a problémovými uživateli.

V dekriminlizacním zákoně se stanoví, že pokud u někoho policista najde drogu v množství odpovídajícím až desetinásobku průměrné denní dávky pro vlastní potřebu,¹³² vystaví mu předvolání k „výchovně-motivační komisi“ (CDT) tvořené lékařem, sociálním pracovníkem a právníkem.¹³³ Tyto komise nemají působit konfrontačně, a proto nezasedají v soudních budovách; členové komise se zaměřují na zdravotní aspekty a posuzují předvolané jedince z hlediska jejich případné potřeby léčby. Komise má na výběr širokou škálu sankcí, které může na jednotlivé delikty podle konkrétní situace uplatnit – patří sem mimo jiné nařízení léčby pro drogově závislé, povinnost pravidelného kontaktu s komisí, povinnost výkonu obecně prospěšných prací, odebrání řídicího oprávnění nebo jiný zákaz činnosti, případně, v nejzávažším případě, udělení peněžitého trestu. U jedinců, kteří nejsou drogově závislí a dopustili se daného deliktu poprvé, komise téměř vždy rozhodne o upuštění od zahájení řízení a neukládá žádný postih.¹³⁴ Případy osob, u nichž je nalezeno množství drogy nad rámec desetinásobku osobní potřeby na den, jsou postupovány trestním soudům, které v této souvislosti mohou vznést obvinění za obchodování s narkotiky nebo jejich nedovolenou spotřebu.¹³⁵

131 EMCDDA. Drug Policy Profiles – Portugal. Lisbon: EMCDDA, 2011: 18 (<http://www.emcdda.europa.eu/publications/drug-policy-profiles/portugal>, zobrazeno 14. května 2012).

132 EMCDDA. Threshold Quantities for Drug Offences. Lisbon: EMCDDA, 2010 (<http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index99321EN.html>), zobrazeno 14. května 2012) – v praxi toto množství odpovídá max. 5 gramům konopné pryskyřice nebo 25 gramům sušiny, 1 gramu extáze, 1 gramu heroínu a 2 gramům kokainu.

133 Kreit A. The Decriminalization Option: should states consider moving from a criminal to a civil drug court model? University of Chicago Legal Forum. Chicago: University of Chicago, 2010: 299–326.

134 Domoslavský Artur. Drug Policy in Portugal: The Benefits of Decriminalizing Drug User. (Z polštiny do angličtiny přeložila Hanna Siemaszko). Global Drug Policy Program: Open Society Foundation (<http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/drug-policy-in-portugal-english-20120814.pdf>, zobrazeno 12. června 2012).

135 Hughes C. E., Stevens A. What can we learn from the Portuguese decriminalization of illicit drugs? British Journal of Criminology 2010;50:1002.

V letech 2002–2009 vedly komise CDT každoročně přibližně 6 000 správních řízení proti osobám, které se provinily přechováváním nezákonných drog.¹³⁶ Většina těchto případů (59–68 % ročně) skončila u osob, které nebyly drogově závislé, zastavením řízení. Míra uplatnění trestních sankcí – např. zákaz činnosti, omezení pohybu nebo peněžitě tresty – vzrostla z 3 % v roce 2002¹³⁷ na 14 % v roce 2009 (10 % připadlo na nepeněžitě tresty a 4 % tvořily pokuty).¹³⁸ V roce 2009 komise CDT podmíněně zastavily 15 % případů na základě dohody, že daná osoba nastoupí léčbu.¹³⁹ Přibližně 76 % všech případů souviselo s konopím, v 11 % šlo o heroin, v 6 % o kokain a zbývající případy se týkaly více různých drog najednou.

Práce hodnotící dopady portugalského modelu hovoří na jedné straně o „pronikavém úspěchu“¹⁴⁰ a na straně druhé o „katastrofálním neúspěchu“.¹⁴¹ Někteří ze stoupců dekriminalizace tvrdí, že portugalská politika dekriminalizace vedla k výraznému poklesu užívání drog, zatímco kritici hovoří o výrazném nárůstu. Pravda je ovšem někde uprostřed. Tato protichůdná stanoviska byla analyzována ve světle objektivních skutečností ve studii z roku 2012, která poukázala na určité problémy v kvalitě dostupných dat v Portugalsku a na zúžené referování o portugalské situaci či „vyzobávání rozinek“ ze strany některých analytiků.¹⁴²

Vliv dekriminalizace na jakékoli trendy je zde diskutabilní, přinejmenším z důvodu výrazných investic do oblastí minimalizace rizik, které byly realizovány v roce 2001. Nicméně:

Z analýzy vyplývá, že ve srovnání s okolními zeměmi došlo v Portugalsku v návaznosti na dekriminalizaci k drobnému nárůstu v míře celoživotního užívání drog mezi dospělými. Míra užívání drog zde přesto zůstává celkově pod evropským průměrem.¹⁴³ Významným výstupem analýzy je rovněž zjištění o prokazatelném markantním poklesu uváděné prevalence užívání mezi nejohroženějšími skupinami obyvatelstva.

Po mírném nárůstu zaznamenaném těsně před a po dekriminalizaci,¹⁴⁵ došlo mezi roky 2003 a 2007 k poklesu v celoživotním užívání mezi 15–16letými¹⁴⁶ a současně byl v období 2001–2007 zjištěn pokles hodnot uváděné míry užívání drog v posledním měsíci u věkové skupině 15–24 let. Míra uváděného celoživotního užívání se podle dostupných údajů zvýšila u starších věkových skupin, avšak tento nárůst nebyl tak velký u užívání

136 Tamtéž. 1004.

137 Tamtéž. 1005.

138 EMCDDA, Drug Policy Profiles – Portugal, Lisbon: EMCDDA, 2011: 17 (<http://www.emcdda.europa.eu/publications/drug-policy-profiles/portugal>, zobrazeno 14. května 2012).

139 Tamtéž.

140 Greenwald G. Drug Decriminalisation in Portugal: lessons for creating fair and successful drug policies. Washington DC: CATO Institute, 2009.

141 Pinto C. The Resounding Success of the Portuguese Drug Policy: the power of an attractive fallacy. Lisbon: Associação para um Portugal livre de drogas, 2010.

142 Hughes C. E., Stevens A. A resounding success or a disastrous failure: re-examining the interpretation of evidence on the Portuguese decriminalisation of illicit drugs. Drug and Alcohol Review 2012;31:101–113.

143 Hughes C. E., Stevens A. What can we learn from the Portuguese decriminalization of illicit drugs? British Journal of Criminology 2010; 50: 1006 – uvádí se zde mírný nárůst v období 2001–2007.

144 EMCDDA, Drug Policy Profiles – Portugal, Lisbon: EMCDDA, 2011: 20 (http://www.emcdda.europa.eu/attachments.cfm/att_137215_EN_PolicyProfile_Portugal_WEB_Final.pdf, zobrazeno 14. května 2012).

145 Celostátní průzkumy zaměřené na užívání drog se v Portugalsku neprovádějí každoročně; k uváděnému nárůstu došlo v období 1999–2003.

146 Hughes C. E., Stevens A. What can we learn from the Portuguese decriminalization of illicit drugs? British Journal of Criminology 2010; 50:1006.

v posledních 30 dnech. Zdejší prevalence užívání konopí u této věkové skupiny patří v západní Evropě k nejnižším¹⁴⁷ a aktuální vývoj také ukazuje na snižování počtu mladých lidí závislých na heroinu a jiných tvrdých drogách.¹⁴⁸ Mezi lety 2000 a 2005 také došlo k poklesu odhadovaného počtu problémových uživatelů drog, zatímco v okolních státech, Itálii a Španělsku, se populace těchto uživatelů drog rozrostla. Aktuální studie referují o 50% snížení počtu problémových uživatelů drog, z 100 000 na začátku devadesátých let minulého století na 50 000 v roce 2012.¹⁴⁹ Během téhož období se v Portugalsku snížil o 40 % také odhadovaný počet injekčních uživatelů drog.¹⁵⁰

Nejvýznamnější změny se však v Portugalsku odehrály ve sféře veřejného zdraví – od dekriminalizace zde došlo k prudkému nárůstu počtu drogově závislých v léčbě a významně se omezilo také šíření HIV a tuberkulózy. Počet uživatelů drog nově diagnostikovaných na HIV se snížil z 907 v roce 2000 na 267 v roce 2008 a počet nových případů AIDS klesl ve stejném období z 506 na 108. Odborníci z praxe tento vývoj přičítají značnému rozmachu služeb zaměřených na minimalizaci rizik v kombinaci s politikou dekriminalizace. Přestože počet nových případů nákazy virem HIV zůstává v porovnání s jinými zeměmi nadále vysoký, aktuální vývoj v Portugalsku svědčí o povzbudivých výsledcích tamějších služeb v oblasti minimalizace rizik.

Práce referující o počtu úmrtí souvisejících s užíváním drog od zavedení dekriminalizace v roce 2011 se ve svých závěrech rozcházejí. Někteří autoři uvádějí, že došlo k jejich nárůstu, jiní hovoří o poklesu. Tento rozpor je z velké části důsledkem nejednotného způsobu vykazování výsledků provedených pitev, který pak snižuje výpovědní hodnotu dat. Nejspolehlivějším zdrojem dat je Národní statistický institut (INE), jenž sleduje příslušné údaje od roku 2001, přičemž mezi drogová úmrtí započítává pouze ty případy, kdy podle vyjádření lékaře příčina smrti bezprostředně souvisela s užitím drog. Podle dat poskytnutých INE došlo od zavedení dekriminalizace k významnému poklesu počtu drogových úmrtí a současně ke zvýšení investic do služeb zaměřených na minimalizaci rizik plynoucích z užívání drog.¹⁵⁵

V oblasti trestního práva došlo v Portugalsku v návaznosti na dekriminalizaci ke snížení počtu drogových trestných činů z přibližně 14 000 ročně na v průměru 5 000 až 5 500 ročně.¹⁵⁶ Tento vývoj vedl následně v Portugalsku k výraznému snížení podílu osob odsouzených za drogové delikty na celkové vězeňské populaci – zatímco v roce 1999 tvořili

147 EMCDDA, Drug Policy Profiles – Portugal, 17 (2011), dostupné na http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_137215_EN_PolicyProfile_Portugal_WEB_Final.pdf.

148 Hughes C. E., Stevens A. What can we learn from the Portuguese decriminalization of illicit drugs? *British Journal of Criminology* 2010; 50:1015.

149 AFP. Portugal drug law shows results ten years on, experts say. AFP, 2011 (http://www.google.com/hostednews/afp/article/ALeqM5g9C6x99EnFVdFuXw_B8pvDRzLqcA?hl=en, zobrazeno 2. července 2012).

150 Tamtéž.

151 Greenwald G. Drug Decriminalisation in Portugal: lessons for creating fair and successful drug policies. Washington DC: CATO Institute, 2009.

152 Hughes C. E., Stevens A. What can we learn from the Portuguese decriminalization of illicit drugs? *British Journal of Criminology* 2010;50:1014.

153 Tamtéž: 1015.

154 Tamtéž: 1016.

155 Hughes C. E., Stevens A. A resounding success of a disastrous failure: re-examining the interpretation of evidence on the Portuguese decriminalisation of illicit drugs. *Drug and Alcohol Review* 2012;31:101, 107 – 108.

156 Hughes C. E., Stevens A. What can we learn from the Portuguese decriminalization of illicit drugs? *British Journal of Criminology* 2010;50:1008.

pachatelé drogových deliktů 44 % odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody, v roce 2008 se tento podíl ztenčil na 21 %. Výsledkem tak bylo podstatné snížení přeplněnosti portugalských věznic.¹⁵⁷ Ze statistik portugalských policejních orgánů rovněž vyplývá, že od zavedení dekriminalizace se zvýšily jejich operační kapacity, což se projevilo vyšším počtem tuzemských případů nedovoleného nakládání s drogami a zvýšením rozsahu a intenzity mezinárodní spolupráce v boji proti organizovanému drogovému zločinu, které přispívá ke koncentraci prostředků na opatření namířená proti pašování drog po moři.¹⁵⁸

Kritici portugalského systému se snaží hledat souvislost mezi změnou politiky a vyšším počtem vražd v zemi.¹⁵⁹ Tato tvrzení jednoduše nestaví na reálném základě. Hughes a Stevens se s touto otázkou jednoznačně vypořádali ve své práci z roku 2012, kde konstatují, že tvrzení o nárůstu počtu vražd vycházejí z neopodstatněné poznámky obsažené ve Světové zprávě o drogách 2009.¹⁶⁰ Hughes a Stevens nezjistili existenci jakýchkoli faktů, kterými by bylo možné prokázat souvislost mezi dekriminalizací a vyšším počtem vražd.¹⁶¹ Není bez zajímavosti, že podle údajů agentury Eurostat, která eviduje počty zabití v Evropě, vykazovalo Portugalsko před zavedením dekriminalizace v roce 2001 0,9 zabití na 100 000 obyvatel, přičemž tato hodnota neustále kolísala: v roce 1999 činila 1,1 na 100 000 obyvatel a na svém maximu v roce 2004 pak 1,7 zabití na 100 000 obyvatel. V roce 2009 se počet vražd vrátil zpět na hodnotu 0,9 na 100 000 obyvatel, čímž byla jednoznačně vyvrácena mylná představa o dekriminalizaci jako faktoru přispívajícímu k vyššímu počtu zabití.

RUSKÁ FEDERACE

Po letech nekompromisních přístupů v oblasti protidrogové politiky došlo v Rusku za posledních 10 let k posunu směrem k dekriminalizaci držení malého množství drog. § 228 ruského trestního zákoníku stanoví, že držení nezákonných drog „ve velkém množství“ podléhá trestnímu postihu. Osoby, které jsou přistiženy při držení drog v množství menším než „velké“, však potenciálně čelí jen správnímu postihu. Za posledních osm let se hranice určující „velké“ množství drog pohybovala od velmi nízkých hodnot po něco málo vyšší a pak zpět k velmi nízkým množství limitům. Politika dekriminalizace je tak v Rusku velmi nejednotná a v praxi se téměř neuplatňuje.¹⁶²

Do roku 2004 nebylo v ruských zákonech nijak definováno hraniční množství, od něhož by se odvíjelo trestně stíhatelné „velké množství“ drog. Soudy a prokuratury se místo toho spoléhaly na souhrnnou tabulku zpracovanou expertní komisí Mezinárodní rady

157 Tamtéž: 1010.

158 Tamtéž: 1012–1013.

159 Pinto C. The Resounding Success of the Portuguese Drug Policy: the power of an attractive fallacy. Lisbon: Associaçao para um Portugal livre de drogas, 2010.

160 Ve Světové zprávě o drogách UNODC za rok 2009 (https://www.unodc.org/documents/wdr/WDR_2009/WDR2009_eng_web.pdf; zobrazeno 14. května 2012) se uvádí že, „zatímco v mnoha evropských zemích došlo během daného období k silnému nárůstu záchytů kokainu, Portugalsko v roce 2006 náhle zaujímalo šestou nejvyšší příčku na světě co do množství zachyceného kokainu. Počet vražd během téhož období narostl o 40 %, což je skutečnost, která může mít souvislost s aktivitami kolem organizovaného drogového zločinu. Byť se jedná o relativně nízké číslo a Lisabon patří k nejnebezpečnějším městům v Evropě, Portugalsko bylo jedinou evropskou zemí, která vykázala výrazný nárůst v počtu vražd během sledovaného období.“

161 Hughes C. E., Stevens A. A resounding success of a disastrous failure: re-examining the interpretation of evidence on the Portuguese decriminalisation of illicit drugs. Drug and Alcohol Review 2012;31:108.

162 Levison L. Half a gram – a thousand lives. Harm Reduction Journal 2008;5(22):2 (<http://www.harmreductionjournal.com/content/pdf/1477-7517-5-22.pdf>; zobrazeno 14. května 2012).

pro kontrolu narkotik. V této tabulce jsou 0,1 gramu konopí a 0,005 gramu heroinu definovány jako mimořádně velká množství. To znamenalo, že uplatnění správného postihu nebylo prakticky možné.

V roce 2004 vydala vláda Ruské federace nařízení č. 231, v němž se stanoví, že za „velké množství“ je třeba považovat 10- až 50násobek jedné dávky.¹⁶³ V praxi tomu odpovídala hraniční množství ve výši 20 gramů konopí, 1 gramu heroinu a 1,5 gramu kokainu a také následné zrušení nebo snížení trestu 40 000 odsouzeným v předchozím období. Odhaduje se, že v letech 2004–2005 se v důsledku této změny vyhnulo trestnímu stíhání cca 60 000 lidí.¹⁶⁴

Na základě politického tlaku, který byl na ruskou vládu vyvinut po novelizaci legislativy v roce 2004, byla v roce 2006 prosazena další změna zákona, kterou se hraniční množství opět snížila. Nové limity vymezující „velké množství“ – 6 gramů konopí, 0,5 gramu heroinu a 0,5 gramu kokainu – jsou sice vyšší než před úpravou z roku 2004, nicméně přispěly k výraznému navýšení počtu osob odsouzených na základě zákonných ustanovení týkajících se přechovávání drog.¹⁶⁵

Osoby, u nichž jsou nalezeny drogy v množství pod hranicí „velkého množství“, čelí peněžitému trestu do výše 1 000 rublů (přibližně 21 GBP) nebo 15 dnům správní detence.¹⁶⁶ Za zmínku stojí, že podle Evropského soudu pro lidská práva je jakékoli omezení jedince na svobodě ze strany státu za takové činy považováno za sankci odpovídající trestní odpovědnosti.¹⁶⁷

Kremlem ovládaný ruský parlament se v roce 2011 chystal prosadit nové tvrdé drogové zákony označované za nástroj „totální války proti drogám“. Na rozdíl od stávajícího režimu správních sankcí by na základě této navrhované legislativy měli být závislí uživatelé drog zavírání nebo posílání na nedobrovolnou léčbu a dealerům by měly být ukládány přísnější nepodmíněné tresty odnětí svobody, a to i na doživotí.¹⁶⁸ Padají rovněž návrhy na zavedení skutkové podstaty „vnitřního držení drogy“, čímž se míní, že tímto trestným činem by se provinila osoba, které by vyšel pozitivně test na přítomnost nelegální látky v těle.

Přes zdánlivé prvky politiky dekriminalizace formálně zakotvené v zákoně je ve skutečnosti ruský přístup k problematice užívání drog naprostou katastrofou. Nejenže se zde nepodařilo adekvátním způsobem implementovat dekriminalizaci, ale represivní zákony mají na svědomí špatnou dostupnost opiatové substituční léčby a omezování programů výměny jehel. Výsledkem je epidemie HIV mezi uživateli drog, zejména těmi, kteří si

163 Tamtéž: 1.

164 Tamtéž: 2.

165 Tamtéž: 3.

166 Tamtéž: 1.

167 Merkinaitė, S. A war against people who use drugs: the costs. Eurasian Harm Reduction Network (EHRN), Vilnius: 2012, strana 15 (http://www.harm-reduction.org/images/stories/library/costs_report_final_eng.pdf, zobrazeno 20. května 2012).

168 Parfitt T. Russia defies growing consensus with declaration of ‚total war on drugs‘. The Guardian 8. června 2011 (<http://www.theguardian.com/world/2011/jun/08/russia-total-war-on-drugs>, zobrazeno 14. května 2012) – podle předsedy Státní dumy Borise Gryzlova „musejí být narkobaroni postaveni na roveň masovým vrahům a podle toho také trestáni, třeba až doživotním vězením“.

drogy aplikují nitrožilně, kdy 80 % všech případů nákazy virem HIV evidovaných v letech 1987 až 2008 se pojilo právě s injekčním užíváním drog.¹⁶⁹ Dobře zdokumentováno je rovněž porušování lidských práv uživatelů drog v rámci uplatňování „léčebných metod“, jakými jsou mimo jiné tělesné tresty, odpírání stravy, dlouhodobé přivazování k lůžku, elektrošoky nebo zahrabávání do země.¹⁷⁰

ŠPANĚLSKO

Přechovávání a užívání malého množství drog pro vlastní potřebu je ve Španělsku oficiálně dekriminalizováno již téměř 30 let.¹⁷¹ Španělský nejvyšší soud sice rozhodl již v roce 1974, že konzumace a držení drog není trestným činem, nicméně ve španělské legislativě byl tento koncept zakotven až v roce 1982.¹⁷² V roce 1992 pak byly do španělských zákonů poprvé prosazeny úpravy, podle nichž by se užívání drog na veřejnosti a jejich držení pro vlastní potřebu mělo postihovat v rámci správního řízení.¹⁷³

Podle stávající právní úpravy platí, že pokud u někoho policie najde drogy v množství odpovídajícím maximálně pětinasobku denní dávky, tj. 200 gramů konopí, 25 gramů konopné pryskyřice, 2,4 gramy extáze, 3 gramy heroinu a 7,5 gramů kokainu¹⁷⁴, bude proti takové osobě pravděpodobně vedeno ze strany policejního orgánu správní řízení.¹⁷⁵ Mezi sankce udělované v rámci tohoto řízení patří peněžité tresty, odebrání řídičského oprávnění nebo zbrojního pasu a další méně přísné formy postihu. Tresty jsou stanoveny španělským ministerstvem vnitra, nicméně některé sankce mohou uložit také orgány místní samosprávy na základě projednání věci místní komisí pro bezpečnost, pokud jsou na místní úrovni v platnosti právní úpravy týkající se drogových deliktů.

Pokud je u někoho nalezeno množství nad rámec stanoveného limitu, taková osoba může být předvolána k soudu nebo místní komisí pro bezpečnost, přičemž tento orgán posoudí dané množství společně s dalšími faktory, jako je například případný nález většího množství peněžní hotovosti, zda je osoba známa jako uživatel drog, kde byly drogy nalezeny nebo jakým způsobem byly přechovávány, a rozhodne, zda byly drogy určeny pro vlastní potřebu, nebo k prodeji.¹⁷⁶ I když z precedenčního rozhodnutí nejvyššího soudu vyplývá, že držení drogy v množství přesahujícím pětinasobek denní spotřeby naplňuje skutkovou podstatu trestného činu, osoby dopadené s vyšším množstvím bývají zproštěny trestní odpovědnosti. V rámci španělských soudních řízení ve věci drogových deliktů zůstávají mnohé z otázek nadále sporné, například zda se jedná o „tvrdou“ či „lehkou“ drogu (což

169 Merkinaitė S. A War Against People who Use Drugs: the costs. Vilnius: Eurasian Harm Reduction Network, 2012: 22.
170 Tamtéž: 21.

171 Gamella J., Rodrigo M. L. J. A brief history of cannabis policies in Spain (1968–2003). Journal of Drug Issues 2004; Summer: 630.

172 Martín B. A. Cannabis Social Clubs in Spain: a normalizing alternative underway. Transnational Institute Series on Legislative Reform of Drug Policies Nr. 9. Amsterdam: Transnational Institute, 2011 (<http://www.tni.org/sites/www.tni.org/files/download/dlr9.pdf>, zobrazeno 14. května 2012).

173 §§ 25–30 ústavního zákona č. 1 z roku 1992 (<http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index5173EN.html?pluginMethod=eldd.showlegaltextdetail&id=564&lang=en&T=2>, zobrazeno 20. května 2012).

174 EMCDDA. Threshold Quantities for Drug Offences. Lisbon: EMCDDA, 2010 (<http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index99321EN.html>, zobrazeno 14. května 2012).

175 Gamella J., Rodrigo M. L. J. A brief history of cannabis policies in Spain (1968–2003). Journal of Drug Issues 2004; Summer: 623–660 – kde se mimo jiné vysvětluje, že z důvodu relativně vysokých hraničních limitů pro množství považované za osobní potřebu nekončí většina uživatelů u soudu, neboť projednávání správních deliktů, včetně udělování pokut, spadá do kompetence policie.

176 Tamtéž: 638.

může mít vliv na rozhodnutí o uložení konkrétního trestu) nebo zda byly drogy určeny k individuální potřebě nebo k další distribuci. Pokud jsou u někoho nalezeny drogy určené k další distribuci nebo prodeji, soud může uložit trest odnětí svobody. V případech závislých uživatelů drog může být od trestu nebo finančního postihu upuštěno, pokud pachatel souhlasí s absolvováním léčby v některém z oficiálně uznaných zařízení.

Ačkoli prevalence užívání nelegálních drog ve Španělsku za posledních 30 let kolísala a prevalence užívání a držení drog, zejména kokainu, je mezi obecnou populací aktuálně vysoká, španělská zkušenost celkem jednoznačně ilustruje to, co také dlouhodobě potvrzují výzkumy: represivní protidrogové politiky nemají výraznější dopad na užívání drog.

Například pět let poté, co Španělsko v roce 1982 formálně dekriminalizovalo nelegální drogy, zde dosáhla svého vrcholu prevalence závislosti na heroinu.¹⁷⁷ Spotřeba konopí a hašiše však ve stejném období klesla.¹⁷⁸ Ani jeden z těchto trendů přitom nemusí být nutně produktem změn v legislativě či praktikách strážců zákona.

V posledních deseti letech začali pěstitelé a uživatelé konopí otevírat tzv. „konopné kluby“, soukromé organizace provozující bary či kluby, jejichž členové mohou užívat konopí v uzavřeném kruhu společně s dalšími členy těchto zařízení. Ačkoli španělské orgány bdící nad dodržováním zákonů nemají zatím zcela jasno v tom, jak na tento nový jev konopných klubů reagovat, tyto organizace každopádně neporušují španělské zákony, neboť umožňují užívat narkotika výhradně v soukromí. Tento princip byl opakovaně uznán řadou nálezů nejvyššího soudu z roku 2001 a 2003, podle nichž přechovávání konopí v soukromí, a to i ve větším množství, bez úmyslu jeho další distribuce, není trestným činem.¹⁷⁹ Podle odhadů existuje ve Španělsku cca 300 takových klubů.¹⁸⁰

URUGUAY

V Uruguayi nebylo držení drog pro vlastní potřebu nikdy kriminalizováno.¹⁸¹ Princip dekriminalizace formálně pronikl do uruguayského práva v roce 1974, načež v roce 1998 byla přijata novelizace, která měla odstranit některé nejasnosti v uplatňování zákonných ustanovení. Každý, u koho je nalezeno podle vyjádření soudce „přiměřené množství určené výhradně pro osobní potřebu“, je zproštěn jakéhokoli postihu, a to v rovině trestní i občanskoprávní.¹⁸² Pokud soudce na základě zohlednění množství návykové látky a řady dalších faktorů dospěje k rozhodnutí, že přechovávané drogy byly určeny k prodeji, výrobě nebo distribuci, musí ve zdůvodnění případného rozsudku popsat skutečnosti, které ho k takovému rozhodnutí vedly.¹⁸³ Uruguay také v posledních 12 letech zavádí do praxe strategie zaměřené na minimalizaci rizik plynoucích z užívání drog, které mají být

177 Tamtéž: 629.

178 Tamtéž: 634.

179 Buxton N. Drug Club: Spain's alternative cannabis economy. Amsterdam: Transnational Institute, 2011 (<http://www.tni.org/article/drug-club-spains-alternative-cannabis-economy>, zobrazeno 14. května 2012).

180 Tamtéž.

181 Jelsma M. Drug Law Reform Trend in Latin America. Amsterdam: Transnational Institute, 2009: 1 (http://www.akzept.org/pdf/volltexte_pdf/nr23/drogenpo_inter/tnltrends_latam0110.pdf, zobrazeno 14. května 2012).

182 § 31 zákona č. 17.016 z roku 1998, jímž se mění § 31 zákona č. 14.294 z roku 1974.

183 Tamtéž.

doplňkem uplatňované politiky dekriminalizace.¹⁸⁴ Podle světové zprávy OSN o drogách za rok 2011 vykazuje Uruguay nižší prevalenci užívání drog než UK, pokud jde o opiáty, kokain, marihuanu, amfetaminy a extázi.¹⁸⁵

V dubnu 2011 projednávali uruguayští zákonodárci návrh na legalizaci pěstování a sklizně konopí v množství odpovídajícím až osmi rostlinám na jednu domácnost.¹⁸⁶ Předpokládá se, že projednávání tohoto návrhu zákona bude pokračovat i v roce 2012.

I když je v Uruguayi užívání a držení drog ze zákona dekriminalizováno, někteří autoři poukazují na skutečnost, že v důsledku praktik policejních a soudních orgánů končí za mřížemi i mnoho drobných uživatelů drog. Mnozí jedinci jsou drženi ve vazbě, což je v podstatě projev presumpce naplnění skutkové podstaty pěstování nebo distribuce drog, aniž by jim však bylo formálně sděleno obvinění. Rozvolněnost uruguayského soudního a vazebního systému negativně ovlivňuje vyřizování jak drogových, tak nedrogových deliktů a může mít kontraproduktivní dopad na naplňování dekriminalizace jako legislativně zakotveného cíle. V roce 2009 tvořili pachatelé odsouzení za drogové trestné činy 11 % uruguayské vězeňské populace, nicméně 65,3 % všech uvězněných připadalo na vazebně stíhané osoby, které ještě nebyly pravomocně odsouzeny, přičemž některé z nich byly ve výkonu vazby nepřetržitě po řadu měsíců nebo i let.¹⁸⁷ Přestože v Uruguayi byla zavedena politika dekriminalizace, její uplatňování v praxi má ještě jisté rezervy.

SCOPE STATES AMERICAN: CALIFORNIA

USA jsou nechvalně známy jak svými mimořádně přísnými drogovými zákony (a s tím souvisejícími počty uvězněných, což je často důsledek praxe závazných minimálních trestních sazeb), tak i svým neukojitelným hladem po nelegálních drogách. Přesto, či snad právě proto, přijalo již postupně od roku 1973 14 amerických států různé formy právních úprav dekriminalizujících konopí.¹⁸⁸ Přestože podle amerických federálních zákonů je konopí nadále kriminalizováno, jednotlivé státy i města a obce po celých USA si již po desetiletí stanovují svá vlastní pravidla ohledně konopí, jakož i sankce za jejich nedodržování. V rámci studií prováděných v sedmdesátých letech minulého století za

184 Garibotto G. Prisons and drugs in Uruguay. In: Systems Overload: drug laws and prisons in Latin America, Washington/Amsterdam: Washington Office on Latin America (WOLA)/Transnational Institute, 2010: 82 (http://www.druglawreform.info/images/stories/documents/Systems_Overload/TNI-Systems_Overload-uruguay-def.pdf, zobrazeno 14. května 2012).

185 UNODC. World Drug Report 2011. Vienna: ONODC, 2011: 220 (http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/WDR2011/World_Drug_Report_2011_ebook.pdf, zobrazeno 14. května 2012).

186 Valeria G. Permitirán hasta 8 plantas de marihuana. El País 19. dubna 2011 (<http://historico.elpais.com.uy/110419/pnacio-561056/nacional/permitiran-hasta-8-plantas-de-marihuana/>, zobrazeno 14. května 2012).

187 Garibotto G. Prisons and drugs in Uruguay. In: Systems Overload: drug laws and prisons in Latin America, Washington/Amsterdam: Washington Office on Latin America (WOLA)/ Transnational Institute, 2010: 82–86 (http://www.druglawreform.info/images/stories/documents/Systems_Overload/TNI-Systems_Overload-uruguay-def.pdf, zobrazeno 14. května 2012).

188 Jsou to tyto státy: Aljaška, Kalifornie, Colorado, Connecticut, Maine, Massachusetts, Minnesota, Mississippi, Nebraska, Nevada, New York, Severní Karolína, Ohio a Oregon. Zatímco v některých státech se zákony ohledně konopí blíží spíše definici „depenalizace“ než „dekriminalizace“, ve všech došlo přinejmenším k výraznému snížení nebo úplnému zrušení postihu za malé množství konopí, případně byl deklarován minimální zájem na vymáhání zákonů týkajících se konopí ze strany policie. Vedle těchto států přijalo dekriminalizační právní úpravy nebo systémově minimalizovalo činnost policie zaměřenou na postih deliktů souvisejících s konopím také mnoho amerických měst a obcí. Patnáctým americkým státem, který přistoupil k dekriminalizaci držení konopí, se stal v červenci roku 2012 Rhode Island. V listopadu 2012 se bude o dekriminalizaci hlasovat v dalších dvou státech, Coloradu a Washingtonu. Schválením těchto návrhů by se tak celkový počet amerických států uplatňujících politiku dekriminalizace rozšířil na 17. (<http://www.foxnews.com/us/2012/06/10/efforts-to-relax-pot-rules-gaining-momentum-in-us/>, zobrazeno 13. června 2012).

účelem vyhodnocení dopadu dekriminalizace na prevalenci užívání konopí ve čtyřech amerických státech, které se pro tuto politiku rozhodly, byl zjištěn mírný, byť statisticky významný nárůst míry užívání konopí v dospělé populaci. Ve státech uplatňujících tvrdý postih došlo přitom ve stejném období k většímu a současně statisticky významnému nárůstu prevalence užívání.¹⁸⁹ Z jiných studií vyplývá o málo vyšší pravděpodobnost (2–5 %) uváděného užívání konopí v posledním měsíci mezi mladými obyvateli států, kde platí dekriminalizace, nicméně nebyl zde prokázán žádný statisticky významný vliv na míru prevalence užívání za poslední rok.¹⁹⁰

Po zavedení dekriminalizace v Kalifornii klesly celkové náklady na potírání deliktů souvisejících s konopnými drogami ze 17 milionů USD v první polovině roku 1975 na 4,4 miliony USD v první polovině roku 1976.¹⁹¹

V některých jurisdikcích už byly podniknuty kroky k omezení trestního postihu v souvislosti s méně závažnými drogovými delikty, byť jedinou nelegální drogou, která v konkrétních amerických státech nepodléhá kriminalizaci, je konopí. V roce 2000 schválili voliči v celostátním referendu tzv. návrh č. 36 o změně kalifornské legislativy, na jejímž základě lze pachatele, kteří byli poprvé nebo podruhé usvědčeni z prostého držení konopí, aniž by se současně dopustili násilí, odsoudit namísto trestu odnětí svobody ke komunitní odvykací léčbě a probačnímu dohledu.¹⁹² Od roku 2001, kdy se začala tato právní úprava implementovat, nastoupilo v rámci odklonu od trestního stíhání léčbu statisíce jedinců, čímž stát ušetřil 5 836 USD na každém pachateli, který tuto léčbu úspěšně absolvoval.¹⁹³ Celkově vedl program k úspoře 2,50 USD za každý dolar investovaný do jeho realizace, přičemž za více než pět let ušetřil celkově mezi 850 miliony a 1,3 miliardami amerických dolarů.¹⁹⁴

Návrh č. 36 však není možné považovat za bezvýhradný úspěch: pět let po jeho zavedení do praxe absolvovalo úspěšně nastoupenou léčbu jen 34 % osob, které se k ní v rámci programu dostaly¹⁹⁵, a polovina z osob zařazených do programu byla během následujících 30 měsíců znovu zatčena za nějaký drogový delikt.^{196,197} Nicméně u osob, které léčbu

189 Single E, Christie P, Ali R. The impact of cannabis decriminalisation in Australia and the United States. *Journal of Public Health Policy* 2000;21(2):171.

190 Pacula R, Chiqui J, King J. Marijuana Decriminalization: what does it mean in the United States? Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research, 2004: 17 (http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/working_papers/2004/RAND_WR126.pdf, zobrazeno 14. května 2012).

191 Single E, Christie P, Ali R. The impact of cannabis decriminalisation in Australia and the United States. *Journal of Public Health Policy* 2000;21(2):26.

192 Zákon o zneužívání návykových látek a prevenci kriminality z roku 2000 (<http://www.nationalfamilies.org/guide/california36-full.html>), zobrazeno 14. května 2012).

193 Urada D., Hawken A., Conner B. T. et al. Evaluation of Proposition 36: The Substance Abuse and Crime Prevention Act of 2000, UCLA Integrated Substance Abuse Programs, prepared for the Department of Alcohol and Drug Programs, California Health and Human Services Agency. Los Angeles: UCLA, 2008: 228 (<http://www.uclaisap.org/Prop36/documents/2008%20Final%20Report.pdf>, zobrazeno 14. května 2012).

194 Dooley M. Give Prop. 36 a chance. *Los Angeles Times* 7. dubna 2007 (http://www.latimes.com/news/opinion/la-oe-w-dooley5apr05_0_1087793_story, zobrazeno 14. května 2012).

195 Viz California Society of Addiction Medicine (CSAM). San Francisco: CSAM, 2009. 2009/10 Budget: Funding for Proposition 36 Addiction Treatment (<http://www.csam-asam.org/200910-budgetfunding-proposition-36-addiction-treatment>, zobrazeno 14. května 2012) – z tohoto materiálu vyplývá, že do roku 2007 každoročně absolvovalo úspěšně léčbu 40 % účastníků programu.

196 Tamtéž.

197 Garvey M., Leonard J. Drug use rearrests up after Prop. 36. *Los Angeles Times* 14. dubna 2007 (<http://articles.latimes.com/2007/apr/14/local/me-drug14>, zobrazeno 14. května 2012).

úspěšně absolvovaly, klesla následně míra užívání drog o 71 % a jejich zaměstnanost se téměř zdvojnásobila.¹⁹⁸

V praxi návrh č. 36 nevedl k vytvoření formálního systému dekriminalizace, neboť nárok na zařazení do programu v rámci odklonu od trestního řízení danému jedinci vzniká až tehdy, pokud prohlásí, že se cítí vinen, nebo je z předmětného deliktu usvědčen. Podmínkou pro vymazání záznamu o zatčení a odsouzení z trestního rejstříku je pak úspěšné absolvování terapie. I když mnozí alternativní program absolvovali a docílili tak vymazání trestního záznamu, zůstává také mnoho těch, kterým se to nepodařilo.

V reakci na rozpočtovou krizi, které Kalifornie v posledních letech čelí, bylo zastaveno veškeré financování terapeutických programů realizovaných v souvislosti s implementací návrhu č. 36, nicméně zákaz ukládání trestů odnětí svobody zůstává v platnosti.¹⁹⁹ Mnohé z osob usvědčených z deliktů spadajících pod ustanovení návrhu č. 36 budou osvobozeny, aniž by jim byla uložena léčba, jiné budou zapsány do pořadníku a čekat, až pro ně bude k dispozici vhodná terapeutická intervence.

198 Viz California Society of Addiction Medicine (CSAM), San Francisco: CSAM, 2009. 2009/10 Budget: Funding for Proposition 36 Addiction Treatment (<http://www.csam-asam.org/200910-budgetfunding-proposition-36-addiction-treatment>, zobrazeno 14. května 2012).

199 Richman J. Money is gone, but Proposition 36's drug-treatment mandate remains. Oakland Tribune 22. února 2011.

DOPORUČENÍ
PRO EFEKTIVNÍ MODEL POLITIKY
DEKRIMINALIZACE

Z výše uvedených profilů dekriminalizace v jednotlivých zemích je patrné, že mnohé země uplatňují modely, které jsou neefektivní a nerealizovatelné nebo případně způsobují uživatelům drog i společnosti jako celku ještě větší újmu. Následující body upozorňují na klíčové aspekty koncipování i vlastní implementace příslušné politiky:

3/1

Hraniční množství ano, či ne

Jak bylo uvedeno, mnohé země nestanovují hraniční množství, na jehož základě by pak rozhodovaly, zda někdo drží drogu pro vlastní potřebu či nikoli. Tímto přístupem se sice lze vyhnout dogmatickému aplikování množství limitů, ale může také docházet ke zneužívání pravomocí ze strany policie a dalších orgánů činných v trestním řízení, které rozhodují o tom, které případy budou řešeny v rámci modelu dekriminalizace. Pro optimální funkčnost daného systému je důležité, aby byly oba tyto póly adekvátně vyváženy.

3/1/1 Absence hraničních množství

V některých jurisdikcích je to policie, kdo v první fázi určuje, zda se jedná o držení drogy pro vlastní potřebu, nebo další distribuci. Jedním z pozitiv uplatňování takového přístupu je absence trestního postihu pro osoby, u nichž bude nalezena nelegální látka určená pro vlastní potřebu, a to bez ohledu na zajištěné množství. Takový systém však lze zneužívat, jak o tom svědčí příklad Uruguaye, která se potýká s vysokým počtem osob držících ve vyšetřovací vazbě v souvislosti s držením drog, neboť u nich existuje podezření na naplnění skutkové podstaty některého ze závažnějších drogových deliktů. Přestože počáteční rozhodování policie mezi kvalifikací předmětného skutku jako držení pro osobní potřebu či za účelem případné další distribuce může fungovat jako způsob ochrany uživatelů a zajištění úspory nákladů trestního řízení, je nesmírně důležité, aby bylo případné rozhodnutí policie o držení drogy za účelem další distribuce podrobeno detailnímu přezkoumání ze strany nezávislého justičního orgánu, aby se tak eliminovaly případné trestní sankce, kterým by mohli být při neexistenci množství limitů neoprávněně vystaveni uživatelé, kteří se žádného kriminálního jednání nedopustili. V takových případech by soudci měli posuzovat všechny relevantní okolnosti a současně uplatňovat zásady shovívavosti.

3/1/2 Uplatňování hraničních množství

Jak vyplývá z výše uvedených příkladů, hraniční množství zavedená pro látky podobného typu se v různých zemích světa značně liší. Pokud se stát rozhodne uplatňovat systém hraničních množství, příslušné limity definované v zákoně nebo metodických pokynech pro žalobce musejí být smysluplné, tzn. odpovídat tržní realitě, aby tak docházelo k řádnému naplňování zásady dekriminalizace držení drog pro osobní potřebu. Přestože žádné ideální hraniční množství neexistuje, bude-li tento model vhodným způsobem uplatňován, nemělo by docházet k zavírání či trestnímu stíhání osob, které se provinily jen prostým držením drogy pro vlastní potřebu. Je třeba dodat, že bytí mohou být hraniční množství užitečným nástrojem, jejich výpovědní hodnota by měla být považována za pouze orientační. Státní zástupci a soudci by vždy měli mít možnost posoudit každý případ individuálně na základě vyhodnocení všech dostupných důkazů.

Stát má k dispozici řadu nástrojů, jak řešit případy držení drog mimo rámec trestní justice.

3/2/1 Bez postihu

V Nizozemsku, Belgii a některých dalších zemích není proti osobám přistiženým při držení drogy pro vlastní potřebu uplatňován žádný postih. Výhodou takového přístupu je úspora nákladů na činnost složek systému trestní justice a přistižený jedinec si navíc nemusí odpykat zbytečný trest. Velké množství lidí, kterým je ve správním řízení uložena za držení drog peněžitý trest, dá nakonec například přednost absolvování léčby před zaplacením pokuty. Mnozí tak činí jen proto, aby se vyhnuli placení, a z léčby žádný prospěch nemají, protože nepatří mezi problémové uživatele drog. Je třeba si uvědomit, že jen menšina osob, které užívají drogy (podle odhadů 10–15 % všech uživatelů), trpí drogovou závislostí s fyziologickými projevy a potřebuje se léčit.

Další variantu představuje model zavedený v Portugalsku, který umožňuje postupovat vůči osobám přistiženým při držení drogy pro vlastní potřebu diferencovaně. Při první příležitosti se obvykle nevyvozují žádné důsledky, pakliže si daná osoba nepřeje nastoupit léčbu. Příslušný orgán si jen zaznamená jméno dané osoby, které je po dalších šesti měsících ze systému vymazáno. Pokud je však tato osoba přistižena při držení drog během těchto následujících šesti měsíců opětovně, musí se dostavit k individuálnímu pohovoru před zvláštní komisí, kde je jí uložena nějaký trest, nebo je jí doporučeno léčení.

Mnozí se domnívají, že pronásledovat a zatýkat rekreační uživatele drog znamená plýtvat policejními kapacitami. Například v Nizozemsku rozhodnutí nestíhat takové jednání nevedlo k žádnému nárůstu v užívání drog.

3/2/2 Pokuty a jiné formy správního postihu

Mnohé země udílejí za držení drogy pro vlastní potřebu pokuty (včetně pokut udělovaných přímo na místě policii). Jak bylo uvedeno v předchozím bodě, možnost podstoupení léčby místo zaplacení pokuty může být problematickým řešením. Případný systém pokut musí být vytvořen tak, aby výše ukládaných částek odpovídala reálným možnostem pokutovaných a aby tak nedocházelo k tomu, že množství lidí skončí ve vězení v důsledku toho, že nebudou schopni pokutu zaplatit. Odebírání pasu nebo řídičského oprávnění a jiné formy správního postihu nejsou vhodné, neboť mohou mít neúměrně negativní dopad na život dané osoby.

3/2/3 Léčba

V případě drogově závislých osob bychom doporučovali, aby policie na základě spolupráce s terapeutickými zařízeními nabízela možnost individuálního zprostředkování příslušného kontaktu, tak jak se o to snaží v Portugalsku. Také je třeba si uvědomit, že je nutné mít k dispozici širokou škálu terapeutických alternativ, včetně preskripce opiátové substituční léčby. Drogová závislost je chronický recidivující stav a jakýkoli systém, jehož cílem bude výhradně abstinence, potenciálně předurčuje danou osobu k nezdaru. Také

nedodržení podmínek léčby je třeba řešit tím, že se danou osobu budeme snažit do terapeutického programu lépe zapojit, rozhodně ne trestním postihem.

3/2/4 Správní detence

Tato forma omezování na svobodě, jež se praktikuje v některých zemích jihovýchodní Asie a bývalého Sovětského svazu, není a za žádných okolností nemůže být v rámci modelu dekriminalizace nebo jakéhokoli jiného modelu považována za odpovídající opatření v reakci na držení drog. Tyto praktiky se pojí s flagrantními případy porušování lidských práv, kdy jsou lidé na relativně dlouhou dobu zbavováni svobody za účelem „léčby“, přičemž jsou často podrobováni nuceným pracím, fyzickým trestům a mučení. Zbavování lidí svobody v neadekvátně tvrdých podmínkách mimo systém trestní justice může mít v mnohém tytéž ničivé následky jako výkon trestu odnětí svobody a je navíc v rozporu s vlastní podstatou politiky dekriminalizace.

3/2/5 Neúměrná výše trestů za případy týkající se držení drog v množství nad rámec zákonných limitů nebo pro účely další distribuce

V mnoha případech se stalo, že státy, které se rozhodly uplatňovat přístup dekriminalizace, výrazně zvýšily tresty pro pachatele drogových deliktů jdoucích nad rámec množství limitů nebo jinak dekriminalizovaných okolností. Je nezbytně nutné, aby státní orgány při stanovování trestů za drogové delikty zohledňovaly princip proporcionality. Často dochází k tomu, že si osoby odsouzené za trestné činy související s prodejem nebo distribucí drog bez přitěžujících okolností odpykávají tvrdší tresty než pachatelé násilnění, vražd a jiné násilné trestné činnosti.

3/3

Veřejnozdravotní intervence a léčba

Je nutné, aby činitelé odpovědní za tvorbu příslušných politik, vnímali pozitivní výsledky portugalské dekriminalizační praxe ve světle značných prostředků, které Portugalsko investovalo do veřejnozdravotních iniciativ, včetně programů výměny jehel a preskripce přípravků v rámci opiatové substituční léčby, realizovaných v návaznosti na zavedené dekriminalizace. Země, které si přejí snížit potenciální rizika problémového užívání drog a které chtějí omezit dlouhodobé zdravotní náklady zavedením programů zaměřených na boj proti šíření viru HIV a dalších krví přenosných infekcí, by měly vážně uvažovat o kombinování dekriminalizačního modelu s takovými investicemi do systému péče o veřejné zdraví.

3/4

Některé aspekty implementace

3/4/1 Selektivní represe

Zavádění dekriminalizace znamená konec zbytečného stíhání a kriminalizování, kterému je každoročně na celém světě vystaven bezpočet lidí. Je však nutné, aby subjekty odpovědné za tento systém, provedly důkladné vyhodnocení fungování modelu dekriminalizace v praxi. Často se stává, že v rámci systémů, kde se uplatňují množství limity

nebo kde obvinění jedinci tráví značnou dobu ve vyšetřovací vazbě předtím, než o jejich případu rozhodne soudní orgán, bývají centrem zájmu represivních složek příslušníci menšin. Rasově selektivní činnost policie při potírání možné drogové trestné činnosti je zjevná v mnoha jurisdikcích. Nejenže jsou takové praktiky jednoznačným porušováním občanských práv, ale podkopávají také vztah příslušné komunity k policii a státu obecně. Činitelé odpovědní za tvorbu příslušné protidrogové politiky musí monitorovat její praktické uplatňování, aby zajistili, že vynakládané prostředky jsou využívány spravedlivě, efektivně a účinně.

3/4/2 „Rozšiřování sítě“

Jak je patrné ze zkušeností z Jižní Austrálie, činitelé odpovědní za tvorbu příslušných politik se musí snažit zajistit, aby se v důsledku zavedení modelu dekriminalizace nedostávalo do kontaktu se systémem trestní justice ještě více lidí. Ať už mohou být příčinou takového jevu rozšířené pravomoci policie nebo nízká hraniční množství, je jisté, že cílem politiky dekriminalizace musí být snižování počtu osob, které čelí následkům odsouzení v trestním řízení, nikoli její samoúčelné naplňování.

ZÁVĚR

Postupné prosazování politiky dekriminalizace na celém světě ukazuje, že dekriminalizační přístup v oblasti řešení problému užívání drog je pro mnoho zemí životaschopnou a úspěšnou alternativou. Dekriminalizace nevedla k žádné pohromě, kterou mnozí předpovídali a stále předpovídají. Jak dokládá i tento materiál, způsob, jakým jednotlivé státy přistupují k vymáhání své drogové legislativy, podle dostupných informací nijak zásadně nesouvisí s mírou užívání a zneužívání drog v těchto státech. Země uplatňující ty nejpřísnější systémy trestního postihu vykazují mnohdy nejvyšší prevalence užívání drog na světě, zatímco země, které zavedly modely dekriminalizace, mívají nejnižší prevalence, a naopak. Tím však celá diskuze nekončí. Je třeba realizovat další výzkumy. Vlády i akademická pracoviště musí investovat více prostředků do zkoumání jednotlivých modelů, aby bylo možné určit, které z politik jsou neefektivnější při snižování negativních dopadů drog a které současně přispívají ke spravedlivým a příznivým výsledkům. Další a kvalitnější data rozšíří stávající poznatky a poskytnou pevný základ pro vytváření a koncipování protidrogových politik budoucnosti.

Jakmile si činitelé odpovědní za tvorbu příslušných politik uvědomí, jak minimální dopad má drogová legislativa na užívání drog jako takové, budou nepochybně ochotni zohledňovat širší – a mnohem složitější – sociální faktory, jež ovlivňují vztah jedince k návykovým látkám.

Ačkoli je zapotřebí tuto oblast ještě dále zkoumat, ukazuje se, že s problémem drog ve společnosti souvisí více spíše socioekonomické charakteristiky, jako např. nerovnoměrnost dosahovaných příjmů nebo kvalita sociálních poměrů, než protidrogová legislativa či politika. Z dosavadních studií vyplývá, že země s vyšším stupněm nerovnoměrně rozděleného bohatství často vykazují vyšší míru problémového užívání drog.²⁰⁰ Pro všechny aktivisty a odpovědné činitele usilující o vytvoření efektivních protidrogových politik, které by vedly ke snížení nákladů a negativních dopadů, by bylo jen dobře, kdyby si nepřestávali uvědomovat, že užívání drog je často příznakem obecnějších sociálních a ekonomických faktorů a nikoli nutně jejich příčinou.

Stále více zemí na celém světě v současné době přehodnocuje svou protidrogovou politiku a uvažuje o různých alternativách.

Ve středu tohoto reformního dění stojí země Latinské Ameriky. Tyto tendence směrem k pragmatičtějšímu a vědecky podloženému přístupu budou mít významný dopad na životy milionů lidí, neboť se tím ukončí dlouhodobá kriminalizace značné části naší společnosti, zejména mladých lidí a různých jinak ohrožených skupin populace.

Po více než 50 letech neúspěšné „války proti drogám“ nesmíme zapomínat, že některé státy mají dnes až čtyřicetileté zkušenosti s politikou dekriminalizace drogových deliktů. Tyto země toho mohou světu o řešení drogového problému říci přinejmenším tolik co země prosazující vůči drogám agresivní režim trestní represe. A nadešel čas, abychom jim začali naslouchat.

200 Wilkinson R, Pickett K. The Spirit Level: why equality is better for everyone. London: Penguin Books, 2010: 71.

**Tichá revoluce:
Praktické uplatňování politiky dekriminalizace drog v různých zemích světa**

© Release Publication, 2012

© Vydal Úřad vlády České republiky, 2013
1. vydání v jazyce českém
Redakčně uzavřeno 16. října 2013

Design Missing-Element
Sazba Michal Korecký

ISBN 978-80-7440-083-4

TICHÁ REVOLUCE: PRAKTIKÉ UPLATŇOVÁNÍ POLITIKY DEKRIMINALIZACE DROG V RŮZNÝCH ZEMÍCH SVĚTA

- Release je národním expertním centrem pro problematiku drog a drogových zákonů, které poskytuje bezplatné a diskrétní poradenské služby laické i odborné veřejnosti. Organizace Release rovněž vede kampaň za prosazení změn v britské protidrogové politice, které by vedly ke vzniku spravedlivějšího a sociálně citlivějšího právního rámce pro řešení problematiky užívání drog v naší společnosti.
- „Tichá revoluce: praktické uplatňování politiky dekriminlizace drog v různých zemích světa“ je prvním materiálem vydaným na podporu kampaně britské organizace Release nazvané „Je čas na lepší drogovou legislativu“ (Drugs - It's Time for Better Laws), která byla vyhlášena v červnu 2011. V rámci této kampaně se představitelé organizace obrátili dopisem na britského ministerského předsedu Davida Camerona s požadavkem na přehodnocení stávající britské politiky v oblasti drog a návrhem na zavedení změn, v jejichž důsledku by došlo k dekriminlizaci přechovávání či držení drog. Podporu tomuto dopisu vyjádřila řada známých osobností, jako např. Sting, Richard Branson, členka britského parlamentu Caroline Lucasová nebo baronka Meacherová.
- V letošním roce bude kampaň pokračovat publikováním tří zpráv: první je tento dokument o dekriminlizaci, jehož cílem je upozornit na skutečnost, že aktuálně uplatňovaný model založený na represii má jen minimální dopad na míru užívání drog v zemi a že kriminalizace uživatelů drog navíc způsobuje značnou újmu jednotlivcům i společnosti jako celku. Druhá zpráva, která má vyjít na podzim roku 2012, se bude zabývat neúměrně velkým množstvím deliktů týkajících se držení drog, které britské orgány činné v trestním řízení řeší. Poslední materiál, který má být publikován v prvních měsících roku 2013, se bude zabývat odhadovanými ekonomickými náklady souvisejícími s aktivitami represivních složek a orgánů činných v trestním řízení ve vztahu k problematice držení drog ve Spojeném království.
- Více informací o této kampani je k dispozici na: www.release.org.uk/decriminalisation.
- Publikaci čtenářům předkládá Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, které je pracovištěm Úřadu vlády České republiky. Plné znění této publikace, dříve vydané publikace a informace o dalších připravovaných publikacích najdete na webové stránce www.drogy-info.cz v sekci Publikace. Distribuci zajišťuje vydavatel.

ISBN 978-80-7440-083-4

9 788074 400834

neprodejně